

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 5 grudnia 2016 r.

Poz. 7538

UCHWAŁA NR XXXIV/241/2016 RADY GMINY WĄGROWIEC

z dnia 29 listopada 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2016 - 2019

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r. poz. 1446, z 2015r. poz. 397, poz. 774 i poz. 1505, z 2016 r. poz. 1330 i poz. 1887) Rada Gminy Wągrowiec uchwala, co następuje:

- § 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2016 – 2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wągrowiec.
- § 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.
- § 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia

Przewodniczący Rady Gminy
(-) Jerzy Łukaszczyk

Załącznik
do Uchwały Nr XXXIV/241/2016
Rady Gminy Wągrowiec
z dnia 29 listopada 2016r.

Gminny Program
Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Wągrowiec
na lata 2016 - 2019

Czerwiec, 2016 r.

Zamawiający:

Gmina Wągrowiec
Urząd Gminy Wągrowiec
ul. Cysterska 22
62 – 100 Wągrowiec

Wykonawca:

Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Nowy Świat 10a/15
60 - 583 Poznań
www.greenkey.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2016 - 2019

Właściciel firmy:

mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:

mgr Joanna Walkowiak – Kierownik Zespołu Projektowego
lic. Daniel Wiśniewski
mgr Wojciech Pająk
mgr Andrzej Karkowski

Czerwiec, 2016 r.

Green Key
ul. Nowy Świat 10a/15
60-583 Poznań

tel. biuro: (61) 85 37 285
tel. kom.: 602 470 730
biuro@greenkey.pl

NIP: 876-108-39-60
REGON: 340 487 351

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1.1. Charakterystyka gminy.....	5
1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza.....	7
1.3. Charakterystyka przyrodnicza	7
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	8
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	8
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ..	11
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	19
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	19
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	21
5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Wągrowiec	21
5.2.2. Miejscowości Gminy Wągrowiec wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego	23
5.2.3. Walory kulturowe Gminy Wągrowiec	34
5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne	35
5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony	36
5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków	36
5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego	36
5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków	37
5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	37
5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków	38
5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	38
5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec.....	40
5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	50
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ ..	54
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	57
7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	57
7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	57
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	62
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	64
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	67
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA	68
SPIS RYCIN	71
SPIS TABEL	72
SPIS WYKRESÓW	72
SPIS FOTOGRAFII	72
XIII. ANEKSY	74

Wykaz skrótów

ANR – Agencja Nieruchomości Rolnych
GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,
GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
GUS – Główny Urząd Statystyczny,
Dz. U. – Dziennik Ustaw,
KPOZiOnZ – Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
MPZP – Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,
NGO – ang. non-governmental organizations (organizacje pozarządowe),
NIMOZ – Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,
POM – Plan Odnowy Miejscowości,
POnZ – Program Opieki nad Zabytkami,
PPP – partnerstwo publiczno – prywatne,
PZP – Plan zagospodarowania przestrzennego
OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty,
PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne,
SRKS – Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego,
SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),
UG W – Urząd Gminy Wągrowiec,
WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,
WPOnZ – Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami,
WPOnZ WW - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego,
WW – województwo wielkopolskie,
WWKZ – Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec (zwanego dalej Programem, POnZ bądź GPOnZ) jest weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz wypracowanie programu zarządzania zabytkami, w tym praca nad ich potencjałem. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków i pozwoli na koordynację działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W okresie najbliższych czterech lat Program realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Systematyczne wdrażanie ustaleń dokumentu powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec. Program powinien być znany nie tylko władzom lokalnym, ale i społeczności lokalnej. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Mieszkańcy i władze gminy powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamienych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

Niniejszy Program opracowany został mając na uwadze art. 4 pkt 2 ustawy Prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Wągrowiec położona jest w centralnej części województwa wielkopolskiego, na północny – wschód od Poznania. Z Wągrowca do Poznania – stolicy Wielkopolski odległość z centralnych części miasta wynosi w linii prostej 50 km. Gmina Wągrowiec znajduje się na terenie powiatu wągrowieckiego. Jest jedną z 7 gmin powiatu i jedną z 4 gmin wiejskich. Sieć osadniczą gminy tworzą miejscowości wiejskie. Gmina zajmuje obszar o powierzchni 348 km² (33,5 % powierzchni powiatu), granicząc z 8 gminami:

- na zachodzie – z Gminą Rogoźno i Budzyń;
 - na północy – z Gminą Margonin i Gołańcz;
 - na wschodzie – z Gminą Damasławek;
 - na południu – z Gminą Skoki i Mieścisko.
- z Gminą Miejską Wągrowiec, którą okala.

W skład Gminy Wągrowiec wchodzi 65 miejscowości znajdujących się w 43 sołectwach: Bartdzieje, Bracholin, Brzeźno Stare, Bukowiec, Czekanowo, Sieńsko, Grylewo, Micharzewo, Kaliszany, Kamienica, Kiedrowo, Kobylec, Kołybiec, Krosno, Koninek, Kopaszyn, Ludwikowo, Łaziska, Łekno, Łęgowo, Łukowo, Nowe, Ochodza, Oporzyn, Pawłowo Żońskie, Potulice, Przysieka, Przysieczyn, Rąbczyn, Redgoszcz, Rgielsko, Rudnicze, Runowo, Sarbka, Siedleczo, Sienno, Tarnowo Pałuckie, Toniszewo, Werkowo, Mikołajewo, Wiatrowo, Wiśniewo, Żelice.

Ryc. 1. Położenie Gminy Wągrowiec w układzie gmin sąsiednich

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Położenie Gminy Wągrowiec na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Najbardziej skrajne odległości na terenie gminy oddalane są od siebie w odległości ok. 27 km w linii północny – zachód – południowy - wschód.

1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza

Z dniem 01.01.2016 r. wg danych wykazu ilościowego mieszkańców prowadzonego przez Urząd Gminy Wągrowiec, obszar gminy zamieszkiwało 12 248 osób.

Łączna liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na rok 2014 w analizowanej jednostce wyniosła 757, z czego 743 to podmioty prywatne. Na terenie Gminy Wągrowiec najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (sekcja G – 184 podmiotów) oraz budownictwo (sekcja F – 128 podmiotów). W sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) odnotowuje się 82. działalności, a w sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) 78 działalności. W zdecydowanej większości są to małe jednostki zatrudniające do 9 osób (720 podmiotów). Na terenie gminy występuje pięć przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 pracowników.

Gmina posiada charakter rolniczy. Na jej obszarze znajduje się 24 708 ha użytków rolnych razem, co stanowi 71 % powierzchni ogółem jednostki.

W Gminie Wągrowiec wg danych GUS z 2014r. odnotowuje się 1 turystyczny obiekt noclegowy posiadający 15 miejsc noclegowych. W roku 2014 udzielono w nim 1 371 noclegów dla Polaków oraz 21 dla gości zagranicznych.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizycznogeograficznym teren Gminy Wągrowiec znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisywany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie. W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina mieści się w zasięgu jednostki Pojezierze Gnieźnieńskie oraz w mezoregionie Pojezierze Chodzieskie.

Większość terenu charakteryzowanej jednostki jest płaska bądź lekko falista (wysokości wahają się ok. od 80 do 110 m n.p.m.). Najwyższe wzniesienia występują w okolicach Łekna.

Przez obszar jednostki przepływa rzeka Wełna i Nielba. Występują tu również mniejsze ciek wodne, jak np. rzeka Rudka. W gminie występują jeziora o zróżnicowanej wielkości. Największym zbiornikiem jest Jezioro Kaliszańskie o powierzchni ok. 300 ha.

Według danych z 2014 r. lesistość na terenie gminy wynosiła 19,9 %. Ogółem licząc jest to 7 079,89 ha, z czego grunty leśne publiczne stanowiły 6 245,89 ha.

W granicach charakteryzowanego terenu występują następujące obszary i obiekty chronione:

- rezerwat Dębina;
- obszar chronionego krajobrazu „Dolina Wełny i Rynna Gołaniecko – Wągrowiecka”;
- obszar Natura 2000 - Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty tzw. OZW – Jezioro Kaliszańskie (kod PLH PLH300044);
- 33 pomniki przyrody;
- 5 stref ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2016 – 2019 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz. 1446 ze zm.). Jest on kontynuacją Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 – 2015, który został przyjęty Uchwałą Nr 15/105/2011 z dnia 15 października 2011 roku przez Radę Gminy Wągrowiec.

Art. 87, ust. 1. mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec:

- sporządzany jest na okres 4 lat przez Wójta Gminy Wągrowiec;
- co 2 lata wymaga sprawozdania przez Wójta Gminy Wągrowiec poprzez przedstawienie go Radzie Gminy Wągrowiec;
- przyjmuje Rada Gminy Wągrowiec, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zwanego dalej WKZ) w Poznaniu;
- ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Zgodnie z zapisami art. 87, ust. 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązujący w Polsce system prawny gwarantuje ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej wskazano akty prawne wskazujące obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami. Ustawa ta w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia:

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;

Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

Prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

Prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

Roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub otoczeniu zabytku;

Badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

Badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

Badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki

i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

Historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

Otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016, poz. 446 z późn. zm.). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.

Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016, poz. 778 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016, poz. 672).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 239 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777).
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
13. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych o podobnej tematyce.

Ustalenia Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów na różnych poziomach. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale przedstawiono szczegółowy wykaz ww. dokumentów.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia jest nadrzędnym dokumentem, który wyznacza normy, ramy odniesienia oraz standardy dla innych dokumentów niższego szczebla, jak również dla 9 zintegrowanych strategii. Strategia ta została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Celem strategicznym opracowania jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Średniookresowa strategia zakłada podział na 3 obszary strategiczne, które mają przypisane cele i priorytety rozwojowe. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 przedstawia 3 strategiczne obszary działań:

Sprawne i efektywne państwo;

Konkurencyjna gospodarka;

Spójność społeczna i terytorialna.

Dokument podkreśla rolę zapewnienia ładu przestrzennego m.in. przez opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów obejmujących: obszary miejskie, a w szczególności metropolitame, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną i użytkowaniem gospodarczym zasobów naturalnych, dziedzictwa kulturowego, objęte ryzykiem katastrof naturalnych, obszary górskie, obszary dotychczas nie objęte procesem planowania oraz obszary przygraniczne. Wspomina się też tutaj o ochronie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Ośrodki wojewódzkie mają być wzmocniane przez rozwój infrastruktury społecznej, w tym kulturowej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co pozwoli osiągnąć miastom przewagę konkurencyjną.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017

Z dniem 24 czerwca 2014 r. weszła w życie Uchwała Nr 125/2014 Rady Ministrów w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 ustala obowiązek sporządzania co 4 lata Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: „Art. 84. W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

W ramach ww. Programu definiuje się główne i szczegółowe cele i kierunki działań oraz zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel główny dokumentu brzmi: „wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.**
- 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.**
- 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.**

Dla przytoczonych powyżej celów szczegółowych wyznaczono kierunki działań. Dla pierwszego celu szczegółowego przyjęto następujące zadania:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomości (księgi rejestru A i C);
- przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego;
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomości;
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy nr 2 przedstawia 5 założeń:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Ostatni z celi zakłada poniższe kierunki działań:

- przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005;
- wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
- zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Oprócz przedstawionych powyżej celi dokument zaznacza w odniesieniu do kierunków rozwoju, iż ważnym aspektem jest terytorializacja. Polska ze względu na swoją przeszłość historyczną oraz odmienną aktywność społeczną w wielu strefach charakteryzuje się zróżnicowanym nasyceniem obiektów zabytkowych. Np. w woj. Warmińsko – Mazurskim w 2014 r. rejestrowych zabytków nieruchomości występowało 5 823, a w podobnym powierzchniowo woj. Lubelskim – 3 953.

Przewidziany budżet na lata 2014 – 2017 z udziałem środków z budżetu państwa oraz szacowanych środków własnych beneficjentów na przewidziane działania wynosi 26 037 205,00 zł.

Realizacja Programu będzie odbywać się na kilku wzajemnie powiązanych i uzupełniających się poziomach:

- poziom I – Rada Ministrów;
- poziom II – Minister KIDN, Generalny Konserwator Zabytków;
- poziom III – Rada ds. Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. KPOZiOnZ przy Departamencie Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. SRKS 2020;
- poziom IV – Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, podmioty współpracujące z NID w ramach wdrażania KPOZiOnZ, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, podmioty współpracujące z NIMOZ w ramach wdrażania KPOZiOnZ.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020

Kolejnym dokumentem szczebla krajowego jest Narodowa Strategia Kultury 2004 – 2020. Działania uwzględnione w Strategii w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury, ale także na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów.

Za misję Narodowej Strategii Rozwoju Kultury uznano: *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*. W ramach prac Narodowej Strategii sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele częściowe:

1. *Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.*
2. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
3. *Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.*
4. *Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.*
5. *Poprawa warunków działalności artystycznej.*
6. *Efektywna promocja twórczości.*
7. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.*
8. *Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.*
9. *Promocja polskiej kultury za granicą.*
10. *Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.*
11. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
12. *Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).*

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

W zakresie przestrzeni i planistyki dokumentem wiodącym na najbliższe lata jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie.

Poniżej wyszczególniono najistotniejsze zapisy Strategii dotyczące działań związanych z dziedzictwem kulturowym:

- 1. Należy wdrażać rozwiązania wykorzystujące potencjał kulturowy i turystyczny dla rozwoju regionalnego.**
- 2. Kultura nie stanowi pasywnego zasobu regionów, ale aktywnie warunkuje zarówno rozwój społeczny, jak i ekonomiczny.**
- 3. Należy koncentrować się na przekształcaniach struktur gospodarczych w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, na podniesieniu poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, na poprawie dostępu do dóbr i usług publicznych, które wpływają na rozwój potencjałów (takich jak: infrastruktura teleinformatyczna, edukacja, energia czy kultura).**
- 4. Istotna jest obecność nowych technologii w obszarze kultury.**

Zgodnie z zapisami Strategii dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno-kulturowym, gospodarczym, ekologiczno-przestrzennym oraz działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększenia dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego, bardziej atrakcyjnym turystycznie i inwestycyjnie oraz bardziej zintegrowanym ze względu na wzmocnioną tożsamość lokalną.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: „Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”.

Osiągnięcie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa Wielkopolskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Wielkopolskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku

Dnia 17 grudnia 2012 roku Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił aktualny dokument Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego. To najważniejszy dokument strategiczny województwa w zakresie polityki regionalnej, wyznaczający cele i kierunki rozwoju.

Dokument Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego wyznacza jego wizję: rozwoju. *„Wielkopolska 2020 roku – w wyniku stopniowego osiągnięcia celów strategii ma być regionem inteligentnym, innowacyjnym i spójnym, gdzie:*

- efektywnie wykorzystywany jest potencjał wewnętrzny,
- podmioty rozwoju ściśle współpracują, co skutkować powinno wartością dodaną,
- istnieje klimat dla innowacji we wszystkich sferach funkcjonowania regionu,
- konkurencyjność budowana jest na wzajemnie korzystnych powiązaniach funkcjonalnych między ośrodkami wzrostu a ich otoczeniem, co generuje korzystne procesy dyfuzyjne i absorpcyjne,
- priorytelem i fundamentem rozwoju jest edukacja oraz budowa na jej podstawie kreatywnych kapitałów, intelektualnego i innowacyjnego,
- jednym z głównych priorytetów jest zielony aspekt rozwoju,
- mieszkańcy wykazują wysoką aktywność zawodową, gospodarczą i społeczną,
- gospodarka i życie społeczne są otwarte na świat, co wzmacnia ich konkurencyjność,
- wszystkie aspekty rozwoju uwzględniają zasadę włączenia społecznego,
- każdy mieszkaniec ma dostęp do podstawowych standardów usług społecznych,
- przestrzeń województwa pozbawiona jest barier dla mobilności mieszkańców,
- sytuacja demograficzna sprzyja zastępowalności pokoleniowej,
- polityka kieruje się większą otwartością na nowe i nowych,
- istotny wpływ na rozwój regionu wywiera sprawowane w stylu koncyliacyjnym zdecydowane przywództwo regionalne.”

W Strategii określono cel generalny, który brzmi: „Efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju”. W jego ramach zaproponowano 9 celów strategicznych, które realizowane będą przez cele operacyjne.

W kontekście zabytków i szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego dokument strategiczny wskazuje w analizie SWOT w jego mocnych stronach walory naturalne i kulturowe jako potencjał turystyczny. Ponadto w ramach celu strategicznego nr 5 Zwiększenie spójności województwa wyznaczono 2 cele operacyjne odnoszące się do dziedzictwa kulturowego:

5.4 Wsparcie terenów wymagających restrukturyzacji, odnowy i rewitalizacji;

5.6 Wsparcie terenów o wyjątkowych wartościach środowiska kulturowego.

W ramach celu 5.4 wyszczególniono kierunki działań, przez który cel ten ma zostać osiągnięty przez następujące założenia:

- kompleksowe, zintegrowane programy rewitalizacji obejmujące instrumenty stosowane w ramach innych celów, ukierunkowane na specyficzną sytuację na tych obszarach,
- modernizacja oraz lepsze wykorzystanie linii wąskotorowych regionu dla potrzeb turystyki.

Podobnie postąpiono w ramach celu 5.6 wyliczając następujące kierunki:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny nr 8 Zwiększenie zasobów oraz wyrównanie potencjałów społecznych województwa wyodrębnia cel operacyjny 8.10 Ochrona i utrwalenie dziedzictwa kulturowego. Powinien być realizowany przede wszystkim przez wymienione niżej kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- rozwój cyfrowego systemu zarządzania dobrami kultury,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu, odpowiedzialnego za stałe elementy kultury,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 17 grudnia 2014 roku. RPO WW jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego. RPO składa się z 9. Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Celem głównym Regionalnego Programu jest: „Poprawa konkurencyjności i spójności województwa”.

Osie priorytetowe programu to:

1. *Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka.*
2. *Spółczesność i informacyjność.*
3. *Energia.*
4. *Środowisko.*
5. *Transport.*
6. *Rynek pracy.*
7. *Włączenie społeczne.*

8. *Edukacja.*9. *Infrastruktura dla kapitału ludzkiego.*

W ramach osi **4. Środowisko** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet 6 c. *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. W jego ramach określono cel szczegółowy: *zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu*. Wymieniono poszczególne typy przedsięwzięć:

- wsparcie instytucji kultury, obiektów oraz obszarów zabytkowych,
- wsparcie obiektów przemysłowych i powojkowych o wartościach historycznych,
- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów zabytkowych,
- zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja i zabezpieczenie muzealiów, archiwaliów i starodruków, jako integralne elementy szerszego projektu infrastrukturalnego,
- organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym, wnoszących trwały wkład do dziedzictwa kulturowego regionu.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto Uchwałą Nr XLVI/690/10 przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego 26 kwietnia 2010 r. i zastępuje wcześniejszy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego, przyjęty Uchwałą Nr XLII/628/2001 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2001 r.

Dokument wskazuje cel, którym jest: *„zrównoważony rozwój przestrzenny regionu jako jedna z podstaw wzrostu poziomu życia mieszkańców”*. *Realizacja tego celu opierać się będzie na dwóch celach szczegółowych:*

1. Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku poprzez:
 - poprawę stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi,
 - wzrost spójności komunikacyjnej oraz powiązań z otoczeniem,
 - wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
 - poprawę jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
 - przygotowanie i racjonalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych,
 - wzmocnienie regionotwórczych funkcji Poznania – miasta o charakterze europola o znaczeniu krajowym oraz Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego jako dwubiegunowego układu miejskiego o znaczeniu ponadregionalnym,
 - wielofunkcyjny rozwój ośrodków regionalnych i lokalnych,
 - restrukturyzację obszarów o ograniczonym potencjale rozwojowym;
2. Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa poprzez:
 - wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw,
 - wzrost udziału nauki i badań w rozwoju regionu,
 - wzmocnienie gospodarstw rolnych oraz gospodarki żywnościowej,
 - zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu.

PZP w uwarunkowaniach wewnętrznych uwzględnia uwarunkowania związane z kulturą i dziedzictwem narodowym. Uwzględniono tu: tożsamość regionalną, dziedzictwo archeologiczne, obiekty zabytkowe, pomniki historii, listę dziedzictwa europejskiego, parki kulturowe, szlaki kulturowe, działalność kulturową oraz problemy związane z ochroną

dziedzictwa kulturowego. W nawiązaniu do szlaków kulturowych wymieniono m.in. Szlak Piastowski, Szlak Cysterski oraz Rowerowy Szlak Cysterski, które przebiegają przez teren Gminy Wągrowiec.

Polityka ochrony dóbr kultury, kreowanie nowej jakości przestrzeni kulturowej oraz promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski to wyznaczone kierunki z zakresu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego w aspekcie przestrzennym w PZP. Wymienione kierunki odnoszą się do Gminy Wągrowiec w nawiązaniu do zaproponowania utworzenia Cysterskiego Parku Kulturowego Łekno – Tarnowo Pałuckie – Wągrowiec. Dodatkowo w rejonach kulturotwórczych zaliczono rejon Wągrowca z ważnymi obiektami związanymi z działalnością zakonu Cystersów w Wągrowcu i Łeknie jako rejon o znaczeniu ponadlokalnym.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013 - 2016

Zadaniem podstawowym Samorządu Województwa Wielkopolskiego jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym: nieruchomym, ruchomym i archeologicznym, znajdującym się w jego władaniu. Jednak ustawa o zabytkach i opiece nad zabytkami narzuca także szersze działanie sprecyzowane na wstępie niniejszego opracowania jako cele wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2016 (w skrócie WPONZ WW) wytycza cele i zadania w perspektywie czteroletniej.

Wyznaczono 5 podstawowych celów:

1. *Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków.*
2. *Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.*
3. *Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków.*
4. *Promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.*
5. *Upowszechnianie wiedzy o regionie.*

Dla ww. celów przydzielono zadania szczegółowe.

W dokumencie scharakteryzowano dziedzictwo kulturowe województwa w aspekcie historycznym. Przedstawiono zabytki architektoniczne wpisane do rejestru zabytków (nieruchome oraz ruchome), jak i archeologiczne wpisane do rejestru. Uwzględniono również inne formy ochrony występujące na terenie województwa: znak dziedzictwa europejskiego, pomniki historii, parki kulturowe oraz parki narodowe i parki krajobrazowe. Wymieniono muzea prowadzone przez Samorząd Województwa oraz poddano szczegółowej analizie obiekty zabytkowe należące do Samorządu Województwa i jego jednostek organizacyjnych lub przez nie użytkowanych. Scharakteryzowano również nieruchomości o wartościach kulturowych z uwzględnieniem wpisu do rejestru zabytków z terenu województwa wraz podziałem na ich funkcje. Dokonano także zsumowania poszczególnych grup zabytków.

Strategia Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego 2001-2020

Strategię Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego przyjęła Rada Powiatu Wągrowieckiego dnia 8 marca 2001 roku uchwałą Nr XXVIII/39/2001.

Strategia określa cele rozwoju oraz warunki, zasady i etapy ich osiągnięcia. Dokument ten jest nadrzędnym instrumentem zarządzania rozwojem lokalnym i podstawą

długookresowej, lokalnej polityki społeczno - gospodarczej w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Misją rozwoju określoną w Strategii jest: „Powiat Wągrowiecki obszarem trwałego rozwoju społeczno - gospodarczego zgodnego z wymogami ochrony środowiska przyrodniczego, dostosowanym do wyzwań cywilizacyjnych XXI wieku i wymogów Unii Europejskiej”.

Dokument określa następujące cele strategiczne:

- trwały rozwój lokalnego rynku pracy w sferze produkcji i usług komercyjnych oraz wspieranie działań na rzecz poprawy efektywności i konkurencyjności rolnictwa oraz wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich,
- stała poprawa poziomu świadczonych usług społecznych w sferze edukacji, opieki medycznej, pomocy socjalnej oraz stanu bezpieczeństwa publicznego,
- zachowanie cennych zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i osiągnięcie europejskich standardów jego stanu.

Dokument wyznacza ponadto 4 cele operacyjne, a w ich ramach znalazło się 21 zadań realizacyjnych.

W silnych stronach powiatu przedstawiono istnienie wielu cennych zabytków kultury materialnej, w tym licznych stanowisk archeologicznych. Ponadto w ogólnej charakterystyce powiatu, wśród jego atutów znalazły się zabytki kultury materialnej (kościóły, zespoły pałacowo - parkowe, liczne wykopaliska archeologiczne).

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Poniżej ukazano wybrane dokumenty strategiczne dla Gminy Wągrowiec. Wyszczególniono oraz przedstawiono zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszego dokumentu.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Wągrowiec - projekt

Niniejsze Studium jest w trakcie opracowania. Najprawdopodobniej zostanie przyjęte uchwałą w pod koniec 2016 r. przez Radę Gminy Wągrowiec. Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego, ale jest wytyczną dla MPZP.

Dokument składa się z 2 części: uwarunkowania oraz kierunki. W uwarunkowaniach w rozdziale 4. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, wyróżniono:

- spis obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków;
- obiekty zabytkowe nieruchome;
- zabytkowe parki podworskie;
- zabytkowe obiekty archeologiczne;
- gminną ewidencję zabytków;

- program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Gminie Wągrowiec. W kierunkach w rozdziale 3. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, wyróżniono:
 - obszary ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w gminie Wągrowiec;
 - zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w gminie Wągrowiec;
 - zabytki wpisane do rejestru zabytków;
 - zabytki znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków;
 - zabytkowy układ urbanistyczny;
 - założenia pałacowo – parkowe, dworskie, sakralne;
 - cmentarze;
 - wytyczne konserwatorskie dla stanowisk archeologicznych;
 - strefę ochrony zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych;
 - obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków;
 - zadania inwestycyjne związane z szeroko-płaszczyznowymi pracami ziemnymi.

Strategia Rozwoju Gminy Wągrowiec na lata 2003 – 2015

Niniejsza Strategia składa się z następujących rozdziałów: proces i metoda opracowania strategii, uwarunkowania rozwoju gminy, misja i cele strategiczne, programy i projekty strategiczne, wdrażanie strategii rozwoju gminy.

Określono następującą deklarację: *„jesteśmy gminą otaczającą miasto Wągrowiec. Dążymy do zapewnienia wysokiego poziomu życia i edukacji mieszkańców, wspierając rolnictwo i przedsiębiorczość”*. W rezultacie przeprowadzonych warsztatów wyznaczono cele rozwoju gminy:

1. Rozwój infrastruktury technicznej.
2. Wspieranie rozwoju gospodarczego.
3. Rozwój usług społecznych.

Dokument nie nawiązuje w bezpośredni sposób do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i zabytków. Obecnie trwają prace nad aktualizacją dokumentu.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Wągrowiec

Na terenie gminy obowiązuje obecnie 37 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

We wszystkich MPZP po 2003 r. znalazły się szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Niezależnie od szczegółowych ustaleń planów w przypadku odkrycia przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, należy zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć oraz powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie.

Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Wągrowiec

Z pośród 43 sołectw na terenie gminy, aż 34 posiada Plany Odnowy Miejscowości. Niniejsze opracowania uchwalane były w latach 2010 – 2016. Niektóre Plany uchwalane były kilkakrotnie, ze względu na potrzebę ich aktualizacji. Sołectwa posiadające POM w Gminie Wągrowiec to: Bartodzieje, Bracholin, Brzeźno Stare, Czekanowo, Grylewo, Micharzewo, Kaliszany, Kamienica, Kiedrowo, Kobylec, Kołybiec, Kopaszyn, Ludwikowo, Łaziska, Łekno, Łęgowo, Nowe, Ochodza, Oporzyn, Pawłowo Żońskie, Potulice,

Przysieczyn, Rąbczyn, Redgoszcz, Rgielsko, Rudnicze, Sienna, Tarnowo Pałuckie, Toniszewo, Werkowo, Wiatrowiec, Wiatrowo, Wiśniewo, Żelice.

Wymienione Plany mają być narzędziem służącym podniesieniu standardu życia i pracy na wsi poprzez realizację zadań inwestycyjnych zwiększających atrakcyjność wsi i otwierających daną miejscowość dla nowych mieszkańców, inwestorów gospodarczych oraz turystów. Dodatkowo realizują Strategię Rozwoju Gminy Wągrowiec.

POM przedstawiają historię danej miejscowości w nawiązaniu do jej dziedzictwa kulturowego oraz charakterystycznych obiektów występujących w miejscowości, które niejednokrotnie stanowią ważny zabytkowy zasób wsi.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Wągrowiec

Na terenie gminy Wągrowiec najstarsze ślady osadnictwa pochodzą ze schyłku paleolitu (12000 - 8000 l p.n.e). W epoce neolitu (4500 - 1800 l p.n.e) osadnictwo na tym terenie staje się w miarę ustabilizowane. Z tego czasu pochodzi 190 śladów osadnictwa na różnych stanowiskach. Bujny rozwój osadnictwa następuje w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, w czasach tak zwanej kultury łużyckiej (1300 - 400 l p.n.e). W tym czasie pod osadnictwo zajęte zostają wszystkie atrakcyjne ekumeny, przede wszystkim doliny rzek Wełny, Nielby, Rynny Gołanieckiej oraz innych pomniejszych cieków, a także tereny wokół jeziora Kaliszańskiego, Strzałkowskiego, Kobyleckiego czy Bukowieckiego. Najciekawsze stanowiska z tego okresu to cmentarzyska popielnicowe znane m. in. w Kaliskach, Łęgowie, Wągrowcu oraz rozpoznane poprzez archeologiczne badania wykopaliskowe w Siedleczku. W następnym okresie, w czasach kultury pomorskiej rejon ten był nadal intensywnie zasiedlany. Znane są z tego czasu cmentarzyska popielnicowe między innymi w Toniszewie, Pawłowie Żońskim, Kamienicy. Bogato reprezentowane jest osadnictwo w okresie wpływów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery). Stanowiska z tego okresu grupują się m. im. w rejonie Grylewa, Toniszewa, wokół Siedleczka, Tarnowa Pałuckiego i Łekna. Dwie osady: w Tarnowie Pałuckim i Siedleczku datowane na okres wpływów rzymskich zostały rozpoznane wykopaliskowo. Najliczniej reprezentowane jest osadnictwo z okresu średniowiecza. Zajmowane są wtedy nie tylko rejon dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości. Z tego czasu pochodzą grodziska w Rąbczynie, Danaborzu, Przysiecu oraz dwa grodziska w Łeknie. Na jednym z nich w XIII wieku lokowano klasztor cysterski.

Szczególne koncentracje stanowisk archeologicznych występuje w dolinach cieków wodnych, szczególnie w rejonach rzek: Wełny, Nielby, Strugi Gołanieckiej oraz nad mniejszymi ciekami wodnymi w rejonie m. in. Żelic czy Sienna. Koncentracja stanowisk występuje wokół jezior: Kaliszańskiego, Strzałkowskiego, Kobyleckiego, Bukowskiego, Grylewskiego, Łekneńskiego, w rejonach miejscowości: Rąbczyn, Bracholin, Werkowo, Bartodzieje, Kobylec, Grylewo, Kamienica. Bogate w osadnictwo pradziejowe i średniowieczne są tereny przyległe do miasta Wągrowca. Ogromne walory poznawcze posiada tzw. Łekneński kompleks osadniczy, w skład którego wchodzi stanowiska z rejonu

Łekna i Tarnowa Pałuckiego, datowane od neolitu po średniowiecze. Koncentracja osadnictwa występuje także na niektórych terenach wysoczyznowych.¹

W czasach średniowiecza najważniejszym ośrodkiem na obszarze dzisiejszej Gminy Wągrowiec było Łekno. Przed powstaniem państwa polskiego, na zachodnim brzegu Jeziora Łekneńskiego zbudowano silnie obwarowany gród obronny. W czasach panowania Mieszka I gród został włączony do państwa piastowskiego. Ośrodek w Łeknie stał się jednym z najważniejszych w tamtych czasach. Był punktem formującym ówczesne państwo, stąd też sprawowano władzę na północną Wielkopolskę. O randze grodu świadczy zbudowany tutaj kościół chrześcijański (rotunda romańska).

W połowie XII wieku gród z kościołem był własnością rycerską i należał do miejscowego możnego Zbyluta z rodu Pałuków. On też postanowił, iż przekaze gród zakonowi cystersów. Cystersi zasiedlając Łekno wprowadzili nowoczesne techniki w zakresie rolnictwa oraz byli łącznikiem ze światem zachodu. Najprawdopodobniej w XIV wieku doszło do katastrofy budowlanej, podczas której starano się przebudować klasztor. Zakonnicy zdecydowali się porzucić Łekno i osiedlić się w niedalekim Wągrowcu. Od tego czasu zaczęła się lokalna rywalizacja pomiędzy prywatnym już Łeknem i klasztornym Wągrowcem. Dominacja dzisiejszej, powiatowej siedziby uwidoczniła się dopiero w XIX i XX wieku.

W okresie zaborów mieszkańcy dzisiejszej gminy znaleźli się pod panowaniem króla pruskiego od 1792 roku. Ludność ze wsi klasztornych w 1795 r. tworzyła formację kosynierów podczas Insurekcji Kościuszkowskiej oraz brała udział w następnych „zrywach narodowych” oraz powstaniach. Nieudane próby odzyskania wolności wśród Wielkopolan doprowadziły do zorganizowania tzw. pracy organicznych polegających na wezwaniu wszystkich warstw społecznych do solidarnego zaangażowania na rzecz rozwoju gospodarczego.

Pod koniec grudnia 1918 r. wyzwolony został Wągrowiec. Odzyskanie wolności wiązało się ze śmiercią ludności m.in. z terenu dzisiejszej Gminy Wągrowiec. Powstańcy spoczywają na cmentarzu parafialnym w Potulicach.

W pierwszych, wrześniowych dniach w 1939 r. obszar Gminy Wągrowiec został oddany Niemcom bez stawiania zdecydowanego oporu. W lesie w okolicach Bukowca, doszło do egzekucji ponad 100 Polaków. Dziś znajduje się tam symboliczne miejsce pamięci ofiar tamtych czasów. II wojna światowa na obszarze gminy nie przebiegała w sposób niezauważalny.

Przeszość i działalność wcześniejszych pokoleń można zauważyć dziś nie tylko w przestrzeni zachowanych zabytków. Charakter lokalnego krajobrazu, układ pól uprawnych, pamiątkowe fotografie oraz pamięć mieszkańców o historii regionu świadczą o zapisanej przeszłości gminy.

Administracyjnie w latach 1934 – 1939 oraz 1945 – 1954 obszar dzisiejszej gminy Wągrowiec podzielony był na Gminę Wągrowiec – Południe oraz Gminę Wągrowiec – Północ. Jednostki te mieściły się w powiecie wągrowieckim, w województwie poznańskim. Od 1973 r. Gminę Wągrowiec - Północ przekształcono w Gminę Wągrowiec, a Gminę Wągrowiec - Południe przekształcono w Gminę Łekno, która funkcjonowała do 1976 roku. 1 stycznia 1977 gmina została zniesiona, a obszar dawnej gminy został włączony w skład gmin: Wągrowiec oraz Damasławek. Po reformie administracyjnej w 1975 r. do końca 1998 roku obszar Gminy Wągrowiec należał do województwa piłskiego. Po ostatniej reformie

¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 – 2015*, str. 21-22

administracyjnej Gmina Wągrowiec znajduje się w powiecie wągrowieckim, w województwie wielkopolskim.

5.2.2 Miejscowości Gminy Wągrowiec wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego

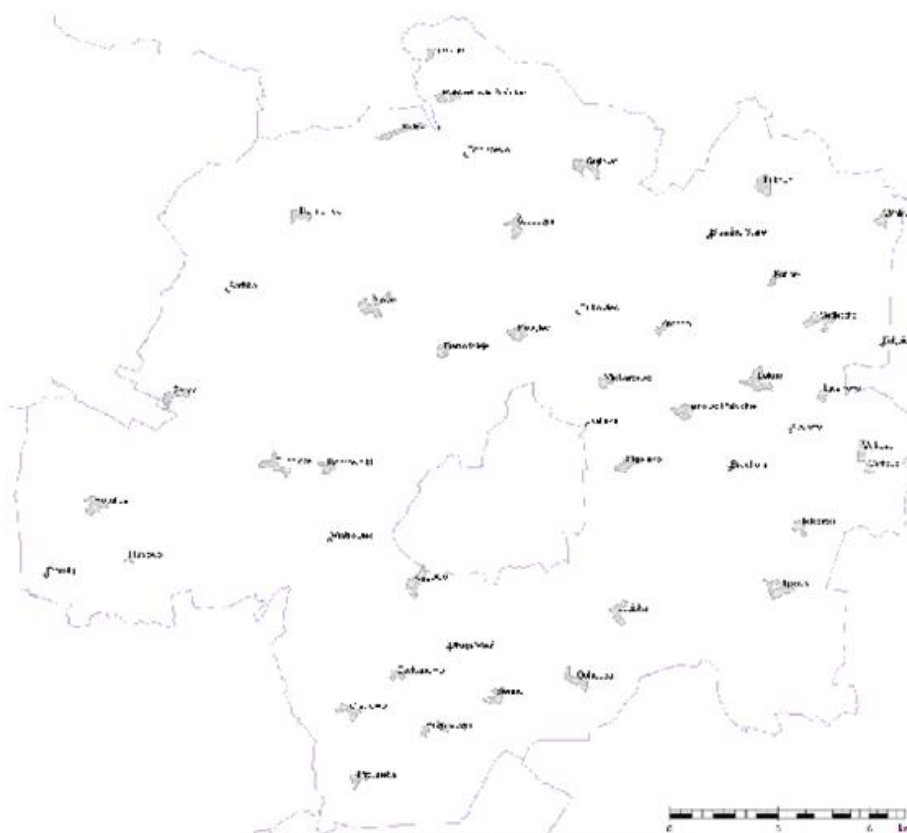
Wsie Gminy Wągrowiec reprezentują różne typy układów przestrzennych. Średniowieczne wsie po części zatracają swoje pierwotne układy. Na obszarze Gminy Wągrowiec występuje sieć osadnictwa skupionego. Jest to sieć wsi średniej wielkości (20 - 100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg, przeważnie feudalnego pochodzenia.

Na uwagę zasługuje północno – zachodnia część wsi Łekno, która stanowi zabytkowy układ ruralistyczny wsi. Tzw. Łekneński kompleks osadniczy od wczesnego średniowiecza stanowił jeden z ważniejszych punktów osadniczych. Sama wieś wzmiankowana jest już w 1136 r. W dalszych latach uwidacznia się na tym obszarze ciągłość osadnicza. Natomiast pierwsi osadnicy zajmowali te obszary 12 – 8 tys. lat p.n.e. Obecny fragment wsi zachował kształt przedstawiony na poniższej rycinie.

Ryc. 3. Zabytkowy układ ruralistyczny Łekna

Źródło: wikimapia.org

Ryc. 4. Miejscowości w Gminie Wągrowiec

Źródło: opracowanie własne na podstawie emgsp.pgi.gov.pl/emgsp

W dalszej części wymieniono oraz krótko scharakteryzowano największe miejscowości w Gminie Wągrowiec odznaczające się walorami kulturowymi i historycznymi. Zaprezentowano je w kolejności malejącej według liczby ludności na początek 2016 r. Wszystkie opisane poniżej wsie liczyły powyżej 400 osób. Dołączono również ryciny przedstawiające dane jednostki w latach 1936 - 1944.

KOBYLEC

niem. Kobyletz, Fuchsberg

Pierwsza wzmianka o miejscowości wymieniona była już w 1211 r., jako osada Słosin, której właścicielem był komes Sławnik Pałuka. Osadę tą wraz z przyległymi jeziorami zastawił on w sporze z cystersami lekneńskimi. Cystersi otrzymali w zastawie osadę i jeziora, które w 1361 r. przeszły na ich własność. W 1577 r. występuje już nazwa Kobylec i Kobelec. Ponieważ teren wokół jezior porośnięty był lasem i łąkami, być może nazwa wywodzi się od wyrazu *kobyła*, która oznaczała pierwotnie łąkę, pastwisko lub miejscowość niezaludnioną. O wczesnym zaludnieniu osady świadczy odkopane w Kobylcu cmentarzysko, zaś położone nad jeziorem grodzisko stożkowate świadczy o tym, że była to osada szlachecka.

W 1797 r. Rząd Pruski wcielił Kobylec do ustanowionej w Wągrowcu domeny – dobra królewskie, a następnie sprzedał obszar dworski, stanowiący przed zaborem folwark klasztorny. Właścicielami Kobylca byli kolejno: Taszarscy, Józef Michalski, a następnie Florian Majewski. Folwark obejmował 2072 morgi. W 1864 r. Kobylec liczył 150 mieszkańców i było tu 41 domów, w tym 15 prywatnych. W 1908 r. wybudowano tory oraz dworzec kolejowy i uruchomiono pociąg z Wągrowca do Bydgoszczy. W 1926 r. w Kobylcu mieszkało 182 mieszkańców, w tym 81 Niemców. Wieś została rozparcelowana przez Komisję Kolonizacyjną. Dzieci niemieckie uczęszczały do szkoły w Pawłowie Żońskim, a polskie do Grylewa. Później zbudowano szkołę we wsi, ale uczęszczały do niej tylko dzieci niemieckie, a polskie chodziły do szkoły w Pawłowie Żońskim. Od 1937 r. w szkole uczyły się już dzieci polskie i niemieckie. W czasie okupacji Kobylec oraz sąsiednie wsie Kopaszyn i Toniszewo połączono i utworzono folwark, którego właścicielem został Niemiec Gerlic. Po wojnie wsie rozparcelowano.

Na wzgórzu przy wschodnim brzegu jeziora Kobyleckiego w kierunku Bukowca, w lesie sosnowym, znajduje się zbiorowa mogiła ofiar rozstrzelanych przez faszystów. Wśród rozstrzelanych w dniu 8 grudnia 1939 r. Polaków byli lokalni działacze społeczni i polityczni oraz powstańcy wielkopolscy przewiezieni z więzienia wągrowieckiego. Wśród rozstrzelanych był także mieszkaniec Kobylca - Pan Franciszek Wleczyk.

Znajduje się tu kilka zabytków wpisanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rejestru i są to:

- dom nr 9 z ok. 1910 r.;
- dom nr 93 z początku XX w.;
- zagroda 99 w skład której wchodzi dom murowano- drewniany, drewniana stodoła oraz budynek inwentarski, wszystkie z 1940 r.;
- drewniany magazyn – dawniej spichlerz (obok gospodarstwa nr 2), z 1940 r.²

Wieś posiadała na początku 2016 r. 722 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 6,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 5. Kobylec w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3169

² niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Kobylec na lata 2015-2022, str. 6-10

ŁEKNO*niem. Lekno, Klostersee*

Łekno leży przy dawnym, średniowiecznym szlaku handlowym wiodącym z Gniezna, przez Łekno, Nakło nad Notecią na Pomorze. Nazwa tej wsi wywodzi się od słowa „łęknia”, co oznacza roślinę wodną rosnącą w stawach i rzekach. Przez Łekno przepływa Kanał Łekneński.

Na mapie kulturowej Polski Łekno od wczesnego średniowiecza stanowiło jeden z najważniejszych punktów osadniczo - kulturowych. Badania archeologiczne wskazują, że początki osadnictwa na tym terenie sięgają schyłku paleolitu (12 - 8 tys. lat p.n.e.). Kolejne ślady osadnicze pochodzą z mezolitu, neolitu, epoki brązu i epoki żelaza. Największą liczbę stanowisk rozpoznano dotychczas dla okresu wczesnego średniowiecza, średniowiecza i czasów nowożytnych. We wczesnym średniowieczu Łekno stanowiło jeden z najważniejszych ośrodków osadniczych na Ziemi Pałuckiej. Szczególną rolę odgrywał gród, wzniesiony nad Jeziorem Łekneńskim – w pierwszym okresie był on najprawdopodobniej ośrodkiem władzy plemiennej, a wraz z kształtowaniem się państwowości polskiej stanowił później ważny ośrodek władzy państwowej. Najstarsza wzmianka historyczna o Łeknie pochodzi z bulli Innocentego z 1136 r. Głównym punktem osadniczym we wczesnym średniowieczu był Klasztor, położony na lewym brzegu Jeziora Łekneńskiego. Funkcjonowały tu kolejno: gród plemienny, gród państwowy, klasztor cysterski i kaplica cmentarna.

W I połowie XII w. Zbylut z rodu Pałuków lokował w Łeknie klasztor cystersów, uważany obecnie za najstarsze opactwo na ziemiach polskich. Opactwo lokowano w miejscu grodu z rotundą i osadą przygodową. Romańska rotunda, wybudowana ok. I połowy XI w. była trzecią tego typu w Wielkopolsce i pierwszym kościołem na terenie ziem włączonych później do powiatu wągrowieckiego. Na przełomie XIV i XV w. opactwo przeniesiono do Wągrowca.

Przez całe wczesne średniowiecze na obszarze dzisiejszego Łekna kształtował się drugi ośrodek osadniczy. Pierwotnie była to osada targowa, z rynkiem, karczmą i targowiskiem dla kupców, którzy przybywali tu, gdyż miejscowość leżała na ważnym szlaku handlowym. W drugiej połowie XIV w. rozwinęło się tu miasto funkcjonujące do 1888 r., kiedy to Łekno stało się osadą typu wiejskiego. Urbanistyczny układ Łekna został w całości wpisany do rejestru zabytków.

W Łeknie znajduje się późnogotycki kościół św. Piotra i Pawła z połowy XVI w. z barokowym ołtarzem głównym z I połowy XVIII w., z rzeźbą Matki Boskiej z Dzieciątkiem z początku XVII w. oraz drewnianymi rzeźbami biskupów z okresu późnego gotyku (XVI w.). Oprócz tego w Łeknie znajduje się także nieczynny, neogotycki kościół ewangelicki z końca XIX w. W latach 1444 - 1828 stał tu drewniany, polichromowany kościół pw. Krzyża Świętego. Nieopodal jeziora znajduje się dawna pastorówka z XIX w., otoczona okazałymi, starymi, pomnikowymi lipami. Na łące nieopodal doskonale widoczne jest owalne grodzisko stożkowate. Przy drodze wojewódzkiej stoi też dawny zajazd szachulcowy z końca XVII w. W Łeknie istnieją cztery cmentarze – dwa parafialne rzymsko - katolickie z początku XVI w. (nieczynny) i z II połowy XIX w. (czynny) i nieczynne: rzymsko - katolicki początku XIX w. i ewangelicki z końca XIX w.

W latach 1953 - 1976 miejscowość była siedzibą gminy Łekno. Zarząd gminy wybudował tu siedzibę Gminnej Rady Narodowej, Gminny Ośrodek Kultury, budynek Ochotniczej Straży Pożarnej. W czynie społecznym wybudowano salę widowiskową i pomieszczenia dla Koła Gospodyń Wiejskich. W pomieszczeniach tych znajdowała się biblioteka gromadzka, a po zlikwidowaniu gminy do jej siedziby przeniesiono bibliotekę,

obecnie znajduje się tam również Gminny Ośrodek Kultury. W okresie międzywojennym w Łeknie były dwie szkoły powszechne: polska i niemiecka. Po II wojnie światowej zorganizowano polską szkołę. Do czasu zbudowania nowej szkoły w latach 70. pomocniczymi obiektami szkolnymi były dwa baraki, potem stary budynek przeznaczono na dom nauczyciela.

Łekno jest jedną z najlepiej rozwiniętych miejscowości w gminie Wągrowiec. Na jej terenie funkcjonują takie obiekty jak Zespół Szkolno - Przedszkolny, Gminny Ośrodek Kultury wraz z biblioteką oraz salą widowiskową, przychodnia, apteka oraz sieć sklepów spożywczo - przemysłowych. Czynnice działa Ochotnicza Straż Pożarna, Koło Gospodyń Wiejskich, Klub Seniora, Koło Pszczelarzy, a także Towarzystwo Miłośników Ziemi Łekneńskiej.³

Wieś posiadała na początku 2016 r. 674 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 9 km (odległość drogowa).

Ryc. 6. Łekno w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godlo 3169

ŻELICE

niem. Zelice, Hörmerklang

W pierwszej wzmiance z 1278 roku, wieś wymieniono jako Ottone de Zilicz. W 1282 roku Żelice osadzono na niemieckim prawie wiejskim. Najstarsza część wsi to zabudowania zgrupowane wokół trójkątnego, wydłużonego placu. Na wschód od niego położony jest neobarokowy pałac Nieżychowskich otoczony parkiem krajobrazowym (12,52 ha) z II połowy XIX wieku, ze stawem i pomnikowymi drzewami, m.in. jesionami o obwodach do 540 cm, lipami szerokolistnymi do 410 cm i lipą krymską 490 cm. Przez park przepływa rzeka Rudka, a obok znajduje się folwark ze spichrzem z 1884 roku i gorzelnią z 1906 roku.⁴

Nazwa „Żelice” sięga bardzo starych czasów. Rdzeń „żel”, to dziś już nie używana forma wyrazu żal. Jeszcze w XV i XVI wieku była potocznie używana. Można zatem domniemywać, że nazwa miejscowości powstała przed XVI w. i jest jedną ze starszych na terenie gminy. Nazwa wsi może pochodzić również od um żeliwnych, które służyły do pochówku ludzkich szczątków palonych na stosie. W 1282 r. nazwa wsi brzmi „Relitsco”, a w 1378 r. – Zelycze.

³ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Łekno, str. 4-5

⁴ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Żelice na lata 2010-2017, str. 8

Pod koniec wieku XVIII Żelice były własnością rodu Żegotów. Na przestrzeni wieków wieś należała do Lipskich (od poł. XVIII w.) oraz do Niezychowskich (od 1829 r.). W 1864 r. wieś zamieszkiwało 496 osób w 117 domach (45 to domy prywatne). W 1884 r. wybudowano neobarokowy pałac. W tym czasie powstała również część budynków gospodarczych w zespole dworskim.

W 1921 r. wieś podzielona była na dwie części: włościańska oraz folwarczna. Pierwszą zamieszkiwało 335 osób, zaś drugą 312. Do właścicieli Żelic należał również folwark Michałowice. W 1926 r. właścicielem opisywanej miejscowości był Wojciech Niezychowski, a później Maria Niezychowska. Na terenie folwarku mieszkało 191 osób. Drugą część wsi zamieszkiwało 300 osób, w tym 6 Niemców. Po II wojnie światowej utworzono tu PGR.

Wieś posiadała na początku 2016 r. 548 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 10,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 7. Żelice w 1944 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3168

WIATROWO

niem. Windheim

Od ciągle wiejących silnych wiatrów, jak się przypuszcza, wzięła się nazwa miejscowości – Wiatrowo. Pozostałe nazwy osiedli i przysiółków pochodzą: „Żelaska” – od zażelazionego źródła ciekła, czasem nazywanego Rudką lub Rudzianką, który wypływał w okolicach tej miejscowości, a potem wpadał do Welny. Obecnie w wyniku XIX i XX – wiecznych prac melioracyjnych ślad po tym źródle zaginął. Natomiast nazwa „Nałęczyn” - XIX- wiecznego folwarku w obrębie wsi Wiatrowo, pochodzi od polskiego herbu Nałęcz, którym pieczętowali się ostatni właściciele majątku Wiatrowo – Moszczeńscy.

W tomie XIII, wydany w 1893 r. „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich” (pod redakcją B. Chlebowskiego, F. Sulimowskiego, W. Walewskiego) autor haseł z Wielkopolski, poznański historyk, publicysta, regionalista, księgarz i bibliotekarz, uczestnik powstania styczniowego Edmund Callier (1833 – 1893) tak opisuje Wiatrowo:

„Wiatrowo, wieś i majątność w powiecie wągrowieckim, o 7 kilometrów na południowy – zachód od Wągrowca (poczta i stacja drogi żelaznej), szkoła w miejscu. Wieś ma 11 domów, 102 mieszkańców (98 katolików, 4 protestantów) i 198 ha (160 roli, 19 łąk). Dwór z Czekanowem (4 domy, 89 mieszkańców), Marynką (1 dom, 13 mieszkańców), Nałęczynem (1 dom, 9 mieszkańców), Wiatrowską leśniczówką (1 dom, 6 mieszkańców) i Żelaskami (1

dom, 6 mieszkańców) tworzy okrąg dworski, mający 1278, a według innych źródeł 1 268 ha obszaru (724 - 94 roli, 103 - 17 łąk, 5 - 81 pastwisk, 365 - 83 lasu, 24 - 34 nieużytków, 44 - 89 wody), 16 dymów, cegielnię, 314 mieszkańców (278 katolików, 36 protestantów); owczarnia zarodowa Rambouillet - Merino, właścicielem jest Teodor Moszczeński. Północną część obszaru dóbr zajmują lasy, przez które idzie bity trakt z Wągrowca do Rogoźna i płynie Welna (dopływ Warty), nad którą stał niegdyś młyn Wiatrowski (r. 1507- 1830), zwany także Pokrzywnicą. W tym lesie istnieją dotąd miejscowości: Niedźwiedzie i Pokrzywniki. Wiatrowskie jezioro 1,2 kilometrów długie, około 500 kroków szerokie, wzniesione 77,8 metrów nad poziomem morza; zasilane na południu wodociiekami, odpływa na północ do jeziora Łęgowskiego (77,4 m n.p.m.), przez które płynie Welna; przekop na zachodzie odprowadza do tej rzeki wody jeziora Wiatrowskiego. Wody zachodnie ściekają do jeziora Prusieckiego, do którego brzegu wschodniego przypiera część obszaru wiatrowskiego. O 700 kroków na zachód od zabudowań dworskich zachodzą się pokłady torfu. Wieś rozłożyła się między dworem a folwarkiem Nałęczynem. Dwie wyżyny leśne wznoszą się 85 i 82,7 m n.p.m., wyżyna polna na wschodzie 94, suchy obszar 84 do 92,6, niziny 76,5 do 79,3 m n.p.m. Mniemanie, jakoby Wiatrowo powstało dopiero w pierwszej połowie XVIII w., opiera się na podaniu, że je założono w miejscu wyludnionego Czekanowa, które długie lata leżało pustkami. Wiatrowo istniało już w roku 1452 i składało się z dwóch części, które wówczas rozgraniczono; akta ziemskie gnieźnieńskie z roku 1507 – 1580 zawierają czynności, odnoszące się do Wiatrowa i sąsiedniej Pokrzywnicy. Około roku 1530 dziedziczył tę majątność Piotr Smogulecki, który z opatem wągrowieckim Jakubem IV wiodł spory o stojący na Welnie młyn Ostrowski. W r. 1580 Jarosław Smogulecki posiadał na Wiatrowie 4 i pół łana kmiecego, jeden półłanek i 5 zagrodniczych, a w roku 1620 Maciej Smogulecki 4 łany osadnicze, jeden pusty, ćwierć karczmarzką, 1 rzemieślniczy, 3 zagrodnicze i młyn o 2 kołach, Pokrzywnicą zwany. Przy schyłku zeszłego stulecia Ludwik Żychliński posiadał Wiatrowo z Czekanowem; w r. 1801 nabył od Żychlińskich tę majątność Aleksander Moszczeński, starosta brzesko – kujawski.

Wiatrowskie - Holendry, urzędowo Wiatrowo-Hauland, dawniej Pokrzywnicą zwane, w powiecie wągrowieckim o 5 km na zachodnie – południe od Wągrowca (parafia, poczta i stacja drogi żelaznej) mają 11 domów, 102 mieszkańców (7 katolików, 95 protestantów) i 244 ha (211 roli, 24 łąk). Powstały około 1770 r. na obszarze Wiatrowa (odległego o 4 - 5 km) przy wsi Pokrzywnicy.

Wiatrowiec - wieś na trasie Wągrowiec – Rogoźno. Powstała jako osada, na terenie dóbr wchodzących w skład Wiatrowa. W 1846 r. jeszcze nie wymieniona. Musiała powstać pod koniec XIX w. W 1921 r. występuje jako wieś włościańska. Mieszkało w niej 77 osób; w 1926 r.- 92, w tym 21 Niemców.⁵

Wieś posiadała na początku 2016 r. 540 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 7,5 km (odległość drogowa).

⁵ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Wiatrowo, str. 4-6

Ryc. 8. Wiatrowo w 1944 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3268

GRYLEWO

niem. *Grillensee*

Nazwa wsi pochodzi od słowa „Gryl”. Wieś była własnością książęcą. W roku 1213 r. całe Grylewo wraz z jeziorem książę Władysław Odonicz przekazał cystersom z Łekna. Z tego roku pochodzi pierwsza wzmianka o miejscowości. Wiek później miejscowość należała już do Paluków, a dokładnie do proboszcza Wojciecha z Łekna i jego braci. W 1328 r. Grylewo widnieje w dokumentach jako Grilewo, w 1361 r. Grilovo, a w 1577 r. Grelewo. Na przełomie XIII i XIV w. we wsi zbudowano drewniany kościół prawdopodobnie przez Cystersów. Na przełomie wieków świątynia zaczęła podupadać. Za sprawą ks. Jaśkowskiego w 1747 r. postawiono nowy, drewniany kościół. W latach 1861 – 1866 r. miejscowa dziedziczka, hrabina Antonina z Nieżykowskich Grabowska ufundowała na miejsce starego kościoła, nowy, neogotycki, murowany. Na przykościelnym cmentarzu występują groby z XIX w., w tym grób nieznanego żołnierza oraz grób uczestnika powstania z 1863 r. We wsi znajduje się również przykościelna plebania z poł. XIX w.

W 1608 r. właścicielem dóbr grylewskich był Piotr Grylewski. W 1864 r. właścicielem był Józef Grabowski. We wsi znajdowało się wtedy 18 domów i 214 mieszkańców. Do niego należały też osady: Białybród folwark, Brzeźno, Danabórz folwark, Kopaszyn, Laskowica Wielka, Zaszkwice folwark. Ogółem Grylewo wraz z wymienionymi osadami posiadało 49 domów, w tym 14 prywatnych oraz 236 mieszkańców. W tym czasie we wsi działała gorzelnia.

W 1878 r. Grylewo stanowiło własność hr. Kazimierza Czapskiego z Golańczy. 2 lata później odnotowuje się w składzie grylewskich dóbr dominium oraz folwark Zaszkwice. Obejmowały one 4379 mórg, 23 domy, 288 mieszkańców, w tym 253 katolików i 35 ewangelików i 142 analfabetów. Zaledwie 5 lat później we wsi było już 27 domów i 309 mieszkańców (283 katolików i 26 ewangelików). Obszar majątku właściciela obejmował 4 800 mórg. W 1909 r. teren Grylewa wraz z folwarkiem Zaszkwice należał do Jana Miecha i wynosił 1014,72 ha.

We wsi znajduje się również późnobarokowy dwór z końca XVIII w. oraz park krajobrazowy o pow. ok. 3 ha dostępny z zewnątrz. Dwór powstał za czasów panowania rodu Grabowskich, którzy go użytkowali. W 1921 r. Grylewo liczyło 397 osób. We wsi znajdowała się stacja kolejowa, szkoła, poczta, 2 kuźnie, sklep, kościół, dom gminny, rybakówka i cmentarz. W 1926 r. właścicielami Grylewa stali się bracia Edward i Leon

Placzeccy. W skład majątku wchodziła gorzelnia i torfownia. W 1928 r. w Grylewie mieszkało 486 osób. W latach 30. XX w. na obszarze wsi zaczął się proces parcelacji.

W czasie II wojny światowej właścicielem Grylewa został Niemiec Mancik. Po jej zakończeniu majątek przejął Skarb Państwa. Tak jak w pobliskich miejscowościach w części folwarcznej powstał PGR.

Wieś posiadała na początku 2016 r. 506 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 13 km (odległość drogowa).

Ryc. 9. Grylewo w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3169

ŁAZISKA

niem. Łaziska, Gut Neuhausen, Neuhausen

W nazwie Łaziska występuje rdzeń łaz - w języku staropolskim słowo używane było w nazwie mnogiej. Łazy oznaczało tereny leśne, z których wyrąbywano drzewo lub je wypalano. Z powyższych wywodów powstała nazwa wsi Łaziska. W języku polskim ma ona zupełnie inne znaczenie niepowiązane swą genezą z poprzednim - przełaz, łąź, czy też łązga.

Pierwsza wzmianka o Łaziskach pochodzi z 1222 r. Została wtedy wymieniona przez ówczesnego arcybiskupa Wincentego z Czarnkowa z rodu Nałęczów, wymieniał je między osadami składającymi dziesięcinę klasztorowi łekneńskiemu.

W 1222 r. Łaziska występują jako Lasis, w 1353 r. Łaziska, Łaszyszki, a dopiero w 1580 r. Łaziska. Wtedy też ustalono genezę nazwy Łaziska oznaczającą (z „łaz” lub „łazy”) wypaleniska, karczowiska lub niziny zarastające krzewami.

Przez pewien czas Łaziska były królewską włością i stanowiły własność klasztoru w Łeknie. Jak wynika z wzmianki cystersów łeknieńskich Łaziska składały się z Łazisk i Dzierżani - wspomniana Dzierżanna istniała przy Łaziskach i po pewnym czasie zostały połączone w jedną miejscowość stanowiącą całość o nazwie Łaziska.

W 1353 r. król Kazimierz Wielki chcąc ratować spustoszone sołectwo Łaziska sprzedał ją Jakubowi z Kłecka i jego potomkom za konia wartości 4 grzywien. Dodał mu także Straszewo ciągnące się od rzeki Wełny, aż do wzgórze i lasu łęgowskiego. Sołtys wsi otrzymał 6 wolnych łąnów, trzecią zagrodę, karczmę i jatkę. Za wszystkie sprawy sądowe miał pobierać co trzeci denar od sprawy. Rzekę Wełnę i łąki od strony Łazisk z jazami, sadzawkami, i wszelkimi użytkami rozdzielał sołtys.

Między rokiem 1580, a 1620 takich łąnów było 10 lub 11. Między latami 1773 - 1775 rozgraniczono posiadłości cystersów przeniesionych wcześniej do Wągrowca, od dóbr szlacheckich. Część folwarczną czyli dziedziczną Łazisk, Niemcy nazwali Neuhausen.

Wśród dóbr kultury w rejestrze zabytków Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków można znaleźć:

- zespół architektoniczny z I połowy XIX w. składający się z grobowca kamiennego w kształcie piramidy zbudowany przez Franciszka Łazińskiego rotmistrza wojsk napoleońskich w latach 1808 - 1814 oraz neobarokowej kolumny;
- zespół dworski składający się z dworu i otaczającego go parku z XIX w.⁶

Wieś posiadała na początku 2016 r. 503 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 5 km (odległość drogowa).

Ryc. 10. Łaziska w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

POTULICE

niem. Waldgrund

Wieś była siedzibą starożytnej rodziny wielkopolskiej Potulickich herbu Grzymała. W XVI wieku wieś przeszła w ręce Zebrzydowskich, a w XVII wieku właścicielami byli Biegańscy, herbu Leszczyc, którzy posiadali wieś jeszcze w XX wieku. Rodzina Biegańskich słynęła z umiłowania tradycji, we wsi pozostało po nich dziedzictwo historyczne w postaci zabytkowych obiektów bardzo ważnych dla wizerunku wsi. W 1728 roku Aleksander Samuel Biegański zbudował w Potulicach drewniany kościół w konstrukcji zrębowej, który do dziś stanowi ozdobę tej miejscowości. Syn Samuela Biegańskiego przyozdobił kościół zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz przed rokiem 1778. Wewnątrz kościoła znajduje się rokokowy ołtarz główny oraz dwa ołtarze późnobarokowe z okresu budowy i kamienna chrzcielnica z 2 połowy XVII wieku. Znajdujący się w Potulicach zabytkowy zespół dworski z XIX wieku także był własnością Rodziny Biegańskich. W skład zespołu dworskiego wchodzi: dwór, oficyna, klasycystyczna świątynia grecka oraz park, który jest bardzo ważny ze względu na krajobrazowy wizerunek wsi. Do kościoła przylega murowana kaplica grobowca Biegańskich z 1856 roku. Poza wymienionymi powyżej zabytkami na terenie wsi zlokalizowana jest gorzelnia folwarczna i kilka szachulcowych czworaków z pierwszej połowy XIX wieku. Na

⁶ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Łaziska 2014-2021 str. 6-9

uwagę zasługuje także stara figura Matki Boskiej, która stoi w parku przy drodze do dworu. Na cmentarzu parafialnym znajdują się także groby powstańców wielkopolskich poległych w 1919 roku pod Radwankami.

Charakterystyczne dla wsi jest także występowanie okazałych drzew, takich jak dwie topole o obwodach 650 cm i 690 cm, a także grupa okazałych dębów.⁷

Wieś posiadała na początku 2016 r. 467 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 11,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 11. Potulice w 1944 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3168

RĄBCZYN

niem. Rombschin, Lindenhof, Grünlinden

Rąbczyn po raz pierwszy widnieje w zapiskach w roku 1391. Właścicielami wsi byli Pałucy. W dalszych latach Rąbczyn należał do Wojciecha VIII i Sędziwoja X. Sama nazwa wsi pochodzi od słowa rąbać, co wiąże się z karczowaniem lasu, jego wycinką. Geneza wsi mówi, że na miejscu dawnego lasu, po jego wykarczowaniu i uporządkowaniu powstała osada „Rąbczyn”. W XIV w. wieś posiadała nazwę Repczino. Nazwa ta pośrednio wiąże się z rodem Rzepczyńskich.

W Rąbczynie funkcjonował kiedyś kościół katolicki, który upadł w 1414 r. W latach 1432 – 1440 właścicielem wsi był Jan Orchowski z rodu Rogalów. Nazwa miejscowości na przestrzeni kolejnych lat jest różna. Odnaleźć można takie nazwy jak: Raczyno i Rakczyno (1535 r.), Rapczino (1620 r.) oraz Romczyn, Rombczyn, Rombschin (od 1830 r.).

Za czasów arcybiskupa Łaskiego (XVI w.) Rąbczyn składał się z ról dziedzicznych i kmiecych. Dziesięcinę pobierał pleban z Łekna. W latach 1577 – 1620 r. w miejscowości było 8 lub 11 śladów kmiecych i 4 lub 5 zagrodników. Pod koniec XVIII w. majątek dziedziczył Jakub Radoliński. Do dóbr rąbczyńskich należały: Rąbczyn, Mrowiniec, Nowa Wieś i Augustenhof. W 1864 r. majątek rąbczyński liczył sobie 78 budynków, w tym 39 prywatnych oraz 462 mieszkańców. W 1885 r. majątek obejmował ok. 2 550 ha obszaru. W jego skład wchodziły 2 cegielnie, młyn, gorzelnia parowa oraz dwór. Mieszkało tu wtedy 694 mieszkańców (567 katolików, 121 protestantów i 5 Żydów). Ok. 500 – 600 metrów na południowy – zachód od dworu znajdował się cmentarz. Ostatnim właścicielem wsi był Żyd.

⁷ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. POM Potulice str. 4

Pod koniec XIX w. majątek został rozparcelowany w czasie kolonizacji przez Niemców. Zbudowano wtedy dworzec kolejowy. Po I wojnie światowej ludność niemiecka pozostała we wsi. Znajdował się tu cmentarz oraz wiatrak wyburzony po II wojnie światowej. Po niej też przeprowadzono reformę rolną, gdzie zwiększono liczbę gospodarstw rolnych do 100. Niemcy w tym czasie wyjechali z Rąbczyna.

Wieś posiadała na początku 2016 r. 456 mieszkańców ogółem. Oddalona jest od Wągrowca w odległości ok. 9 km (odległość drogową).

Ryc. 12. Rąbczyn w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

5.2.3. Walory kulturowe Gminy Wągrowiec

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Z obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,
- miejsca i muzea martyrologii,
- zabytki techniki i przemysłu.

5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli, w tym gminnych herbów.

Zarówno herb, jak i flaga Gminy Wągrowiec zostały wcielone w życie 26 czerwca 1997 r. wraz z podjęciem Uchwały Nr XXIX/249/97 przez Radę Gminy Wągrowiec.

HERB

Herbem Gminy Wągrowiec są dwa symbole. Znajdują się one na przedzielonej w pół tarczy. Po lewej stronie widnieje wizerunek Matki Bożej z Dzieciątkiem w kolorze żółtym na błękitnym tle. Wizerunek ten zapożyczono z pieczęci cystersów z 1309 r. Po prawej stronie znajduje się topór zwrócony ostrzem w prawo w kolorach: obuch – popielaty, toporzysko – brązowym na czerwonym tle. Jest on nawiązaniem do rodu Pałuków, zwanych Toporzycami, którzy pierwotnie posługiwali się herbem przedstawiającym siekierkę, a później topór. Tarcza otoczona jest czarnym obrysem.

Ryc. 13. Herb Gminy Wągrowiec

Źródło: www.gminawagrowiec.pl

FLAGA

Na fladze Gminy Wągrowiec znajduje się jej herb w lewym górnym rogu. Kolorystykę flagi stanowi błękitny pas znajdujący się na dole o takiej samej szerokości, jak pas biały będący u góry. Przedziela je cienki, czerwony pas w proporcji 1:8. Kolor niebieski to kolor maryjny, zaś kolor czerwony znajdował się w herbie Pałuków.

Ryc. 14. Flaga Gminy Wągrowiec

Źródło: www.gminawagrowiec.pl

5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony**5.2.3.2.1. Obiekty nieruchomości objęte prawną ochroną zabytków**

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego

Rejestr zabytków województwa wielkopolskiego prowadzony jest przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu lub też z urzędu. Jednakże trzeba pamiętać, że w przypadku rejestru zabytków ruchomych wojewódzki konserwator zabytków może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytkowego obiektu ruchomego, jeśli jest to uzasadnione wyjątkowymi okolicznościami. Precyzuje to art. 10, ust 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami: „Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.”

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomości (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomości województwa wielkopolskiego znajdują się 52 obiekty położone na terenie gminy Wągrowiec. Są to również obiekty wchodzące w skład zespołów dworsko – parkowych. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 20 miejscowościach, którymi to są: Bracholin (1), Czekanowo (2), Danabórz (2), Grylewo (8), Kaliszany (1), Łaziska (4), Łekno (6), Łęgowo (2), Łukowo (2), Nowe (1), Ochodza (1), Potulice (8), Przysieka (3), Redgoszcz (2), Rgielsko (1), Tarnowo Pałuckie (2), Werkowo (1), Wiatrowo (2), Wiśniewo (1), Żelice (2). W Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 48 obiektów, wobec czego wymagana jest jej aktualizacja pod kątem weryfikacji czterech obiektów zabytkowych.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.2.6. - Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 1 i w załączniku nr 2.

Na terenie Gminy Wągrowiec nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje też Park Kulturowy.

5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej, precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446). Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w art. 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Wągrowiec (zwana dalej GEZ) jest w trakcie weryfikacji i posiada 281 kart architektonicznych (w tym 48 obiektów wpisanych do rejestru) oraz 1 178 kart archeologicznych (w tym 7 stanowisk wpisanych do rejestru). Karty zostały sporządzone w grudniu 2012 r. oraz w 2013r.

Rozdział 5.2.4. - Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec przedstawia szczegółowo zabytkowe obiekty, ich aktualizację oraz aktualną kondycję.

5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa wielkopolskiego. W Gminie Wągrowiec jako zabytki ruchome wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów.

W rejestrze zabytków ruchomych na terenie gminy zarejestrowanych jest ponad 60 obiektów. W kościele p.w. św. Katarzyny w Grylewie – 6 obiektów, pod numerem B 1034-1039 decyzją z roku 1983 r., w kościele p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Łeknie – 29 obiekty wpisano w roku 1983 decyzją numer B- 835-863 i w kościele p.w. św. Katarzyny w Potulicach – 26 obiektów wpisano w roku 1983 pod numerami B 897-922.

5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to: „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. Dziedzictwo archeologiczne na terenie Gminy Wągrowiec reprezentują stanowiska archeologiczne w liczbie 1178, w tym 7 odnotowanych w rejestrze zabytków.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Wągrowiec nie znajdują się muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe. W samym Wągrowcu znajduje się Muzeum Regionalne eksponujące obiekty pochodzące z terenu Gminy Wągrowiec. W muzeum nie znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych.

Muzeum mieści się w zabytkowym budynku z końca XVIII w. tzw. „Opatówce” – byłej siedzibie Opactwa Cystersów Wągrowieckich. Zbiory muzeum pochodzą w większości z darów od aktualnych i byłych mieszkańców Wągrowca i okolic. Oprócz zgromadzonych regionalistów, trafiło tu kilka ciekawych kolekcji:

- kolekcja monet polskich od końca XV wieku do okresu międzywojennego XX wieku;
- kolekcja medali i monet z wizerunkiem Ojca Świętego Jana Pawła II bitych w różnych krajach;
- etykiety zapalczane z różnych stron świata;
- muszle różnych mórz świata;
- liczącą około 280 obiektów kolekcję współczesnej sztuki ludowej i amatorskiej. Obejmuje ona rzeźby w drewnie i glinie, malarstwo na szkle, malarstwo sztalugowe i grafikę.
- zbiory dzieł sztuki autorstwa twórców nieprofesjonalnych z całej Polski. Łączy je wspólna tematyka biblijna. Wśród autorów prac są najwybitniejsi artyści - amatorzy w kraju.

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Poprzez rozmaite działania, muzeum popularyzuje postać księdza Jakuba Wujka oraz dzieje Cysterskiego Opactwa Łekneńsko – Wągrowieckiego. Poniżej przedstawiono kilka zdjęć ukazujących zasoby muzeum.

Fot. 1. Pałucka chata

Źródło: fotografia własna

Fot. 2. Pałucki strój ludowy

Źródło: fotografia własna

Fot. 3. Wystawa archeologiczna

Źródło: fotografia własna

5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec

Na terenie Gminy Wągrowiec znajdują się 53 obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa wielkopolskiego. Obiekty te znajdują się w 20 miejscowościach. Większość z nich datowana jest na XIX wiek. Najstarszym obiektem na terenie gminy jest kościół w Tarnowie Pałuckim o XIV – wiecznej genezie. Warte odnotowania są ruiny zamku w Danaborzu pochodzącego z XV – XVI wieku. Na XVI w. przyjmuje się powstanie historycznego założenia urbanistycznego w Łeknie oraz tamtejszego kościoła parafialnego p.w. św. Piotra i Pawła.

Zabytki wpisane do rejestru charakteryzują się dużą różnorodnością pod względem funkcji. Wyodrębniono 6 charakterystycznych rodzajów zabytków oraz grupę „inne”. Największą grupę zabytków wpisanych do rejestru stanowią dwory i pałace (15) i parki (13). Ponadto w grupie „inne” znalazło się 7 obiektów. W ich skład weszły te zabytki, które występowały pojedynczo: wiatrak w Bracholinie, ruiny zamku w Danaborzu, grobowiec i kolumna w Łaziskach, układ urbanistyczny w Łeknie oraz świątynia grecka i dawna gorzelnia w Potulicach. Na terenie gminy występuje 5 kościołów wpisanych do rejestru (w tym dwa w Łeknie) oraz po dwie plebanie, cmentarze i oficyny.

Miejscowościami, w których odnotowano największą liczbę obiektów wpisanych do rejestru zabytków obiektów architektonicznych i budowlanych z terenu gminy są Potulice i Grylewo (po 8 zabytków). W Łeknie zanotowano ich 6, w Łaziskach 4, a we wsi Przysieka 3. Na terenie gminy znajduje się 8 miejscowości, w których występują po 2 zabytki wpisane do rejestru oraz 7 miejscowości, w których znajduje się 1 zabytek wpisany do rejestru. Wykaz wszystkich obiektów znajdujących się w rejestrze z ich podstawowymi informacjami zamieszczono w załączniku 1 i w załączniku nr 2.

Gmina Wągrowiec z dniem 3 grudnia 2010 r. otrzymała od WUOZ w Poznaniu wykaz obiektów, które powinny być ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Dlatego sporządzono 281 kart adresowych z końcem grudnia 2012 r. Jednakże nie zostały one uzgodnione z WKZ w Poznaniu. Wykaz tychże obiektów znajduje się w załączniku 1 i powinien zostać, jak najszybciej skonsultowany z WKZ.

Przedstawiona poniższa charakterystyka zasobu zabytków architektury i budownictwa znajdujących się w opracowywanej ewidencji gminnej może ulec zmianie podczas weryfikacji WKZ. Zaznacza się, iż przedstawiona charakterystyka nie oddaje w pełni wszystkich obiektów zabytkowych wartych ujęcia w ewidencji gminnej. Konieczna jest weryfikacja kart adresowych zabytków architektonicznych w powiązaniu z obiektami znajdującymi się w ewidencji wojewódzkiej.

Wśród opracowanych kart adresowych znajduje się 48 zabytków wpisanych do rejestru. Obiekty z poza rejestru datowane są przede wszystkim na wiek XIX, przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku. Przykościelny cmentarz w Potulicach to najstarszy zabytek nie wpisany do rejestru zabytków, a ujęty w kartach.

W wykazie figurują obiekty o zróżnicowanych funkcjach. Poniżej krótko je scharakteryzowano. Domy stanowią około 43 % wszystkich obiektów znajdujących się w kartach adresowych. Przykład budownictwa wiejskiego na obszarze Gminy Wągrowiec ukazuje kolejna fotografia. Do tej samej grupy zaliczono budek mieszkalny oraz dom rządcy. Funkcją mieszkalną reprezentuje obecnie kilka dawnych szkół, mleczarnia, poczta, zajazd, leśniczówka, dworzec kolejowy, dwór i spichlerz. Domy są zazwyczaj jedno, bądź dwu kondygnacyjne. Występują również przykłady budynków mieszkalnych, wielorodzinnych. Są

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

to głównie dawne dwojaki czy czworaki z terenów folwarcznych. Duża część domów została otynkowana w przeciwieństwie do budynków gospodarczych (14), spichlerzy (7), stajni i obór (6) bądź budynków inwentarskich (2), czy mieszkalno - gospodarczych (2).

Fot. 4. Dom w Brzeźnie Starym z końca XIX w.

Źródło: GEZ

Drugą najliczniejszą grupę zabytków ujętych w ewidencji gminnej stanowią cmentarze (32). Ich szczegółową charakterystykę przedstawia poniższa tabela. Stwierdza się, iż ich powierzchnia nie uległa zmianie w ciągu ostatnich czterech lat. Większość cmentarzy, to cmentarze ewangelickie (72 %), pochodzące z XIX w. (84 %), będące we własności Gminy Wągrowiec (66 %), o pow. do 0,5 ha (91 %). Cmentarze znajdują się w 25 miejscowościach. Ich największa ilość występuje w Łeknie (4). Najstarsze zaobserwowano w Tarnowie Pałuckim i Potulicach. Występują 3 grupy właścicieli: parafia, gmina oraz własność prywatna. Największym cmentarzem jest czynny cmentarz parafialny w Łeknie. Cmentarze w Czekanowie oraz Grylewie zostały wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 1. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Wyznanie	Czas powstania	Właściciel	Użytkowanie	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
1	Bartodzieje	ewangelickie	XIX w.	gmina	nieczynny	0,2	nie
2	Brzeźno Stare	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,3	nie
3	Bukowiec	ewangelickie	pocz. XX w.	gmina	nieczynny	0,28	nie
4	Czekanowo	ewangelickie	2 poł. XIX w.	pryw.	nieczynny	0,18	tak
5	Grylewo	rzym. – kat.	pocz. XIX w.	parafia	nieczynny	0,31	tak
6	Grylewo	rzym. – kat.	poł. XIX w.	parafia	czynny	0,66	nie
7	Kamienica	ewangelickie	2 poł. XIX w.	parafia	nieczynny	0,27	nie
8	Kobylec	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,3	nie
9	Kopaszyn	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,35	nie
10	Łekno	rzym. – kat.	2 poł. XIX w.	parafia	czynny	0,88	nie
11	Łekno	rzym. – kat.	pocz. XVI w.	parafia	nieczynny	0,35	nie
12	Łekno	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,39	nie
13	Łekno	rzym. – kat.	pocz. XIX w.	gmina	nieczynny	0,46	nie
14	Mikołajewo	ewangelickie	poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,24	nie
15	Nowe	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,17	nie
16	Oporzyn	ewangelickie	pocz. XX w.	gmina	nieczynny	0,075	nie
17	Pawłowo Żońskie	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,19	nie
18	Potulice	rzym. – kat.	2 poł. XIX w.	parafia	czynny	0,64	nie
19	Potulice	ewangelickie	XVI w.	parafia	czynny	0,28	nie
20	Potulice	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,15	nie
21	Przysieczyn	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,18	nie
22	Rąbczyn	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,43	nie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Wyznanie	Czas powstania	Właściciel	Użytkowanie	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
23	Runowo	ewangelickie	4 ćw. XIX w.	gmina	nieczynny	0,47	nie
24	Runowskie	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,10	nie
25	Sarbka	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,21	nie
26	Siedleczo	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,20	nie
27	Sieńsko	ewangelickie	4 ćw. XIX w.	gmina	nieczynny	0,20	nie
28	Tarnowo Pałuckie	rzym. – kat.	poł. XIX w.	parafia	czynny	0,19	nie
29	Tarnowo Pałuckie	rzym. – kat.	XV w.	parafia	nieczynny	0,18	nie
30	Werkowo	ewangelickie	XIX w.	gmina	nieczynny	0,32	nie
31	Wiatrowiec	ewangelickie	ok. 1870 r.	gmina	nieczynny	0,05	nie
32	Wiatrowo	rzym. – kat. (cm. rodowy)	1918 r.	pryw.	nieczynny	0,02	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 - 2015

Fot. 5. Cmentarz w Czekanowie

Źródło: GEZ

Podczas weryfikacji cmentarzy na terenie Gminy Wągrowiec stwierdzono, iż 4 ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie zostały włączone do gminnej ewidencji zabytków. Proponuje się umieszczenie tychże cmentarzy w gminnej ewidencji zabytków. Potrzebna jest zatem aktualizacja GEZ oraz wykonanie osobnych 4 kart adresowych. Poniżej przedstawiono listę cmentarzy proponowanych do włączenia w skład GEZ wraz z ich krótką charakterystyką.

Tabela 2. Proponowane cmentarze do ujęcia w GEZ z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Wyznanie	Czas powstania	Właściciel	Użytkowanie	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
1	Kamienica	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,06	nie
2	Kamienica	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny	0,04	nie
3	Runowo	ewangelickie	kon. XIX w.	gmina	nieczynny	0,09	nie
4	Wiatrowo	ewangelickie	2 poł. XIX w.	gmina	nieczynny – nie istnieje (pole)		nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 – 2015 oraz danych z UG Wągrowiec

Dalej znajdują się dwory i pałace o nie zatraconych funkcjach. Ich łączna ilość to 20 (15 dworów, 5 pałaców). Warto również wspomnieć o dworach, które obecnie reprezentują nowe funkcje. W tabeli 2 oznaczono je kolorem żółtym. Jest to obecna szkoła w Rąbczynie

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

oraz dom we wsi Siedleczo. Zachowane dwory i pałace reprezentują różny stan zachowania. Część z nich znajduje się we własności prywatnej, niektóre są porzucone i podlegają długotrwałej degradacji, inne znajdują się we własności Gminy Wągrowiec bądź Agencji Nieruchomości Rolnych. Przykład zaniedbanego dworu przedstawia poniższa fotografia. Charakterystyka nieruchomości rezydencjonalnych ukazuje tabela pn. Zabytkowe pałace i dwory z terenu Gminy Wągrowiec. Większość dworów i pałaców ujętych w poniższej tabeli pochodzi z XIX w. i stanowi własność prywatną. 15 obiektów zostało wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 3. Zabytkowe pałace i dwory z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Czekanowo	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	3 ćw. XIX w.	pryw.	tak
2	Danabórz	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	1 poł. XIX w.	pryw.	tak
3	Grylewo	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	k. XVIII w.	pryw.	tak
4	Łaziska	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	3 ćw. XIX w.	pryw.	tak
5	Łekno	dwór w zespole dworskim	poł. XIX w.	gmina	tak
6	Łęgowo	pałac w zespole pałacowo - parkowym	2 poł. XIX w.	pryw.	tak
7	Łukowo	pałac w zespole pałacowo - parkowym	ok. 1880 r.	pryw.	tak
8	Nowe	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	k. XVIII w.	pryw.	tak
9	Pawłowo Żońskie	dwór w zespole dworsko – parkowym	ok. 1915 r.	gmina	nie
10	Potulice	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XIX w., 2 poł. XIX w.	ANR	tak
11	Przysieka	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	1 poł. XIX w.	pryw.	tak
12	Rąbczyn	dwór, ob. szkoła	2 poł. XIX w.	gmina	nie
13	Redgoszcz	pałac w zespole pałacowo - folwarcznym	1886 r.	pryw.	tak
14	Siedleczo	dwór, ob. dom	1 poł. XIX w.	pryw.	nie
15	Tarnowo Pałuckie	dwór	XVIII / XIX w.	gmina	tak
16	Toniszewo	dwór	poł. XIX w.	pryw.	nie
17	Werkowo	pałac w zespole pałacowym	k. XIX w.	gmina	tak
18	Wiatrowo	pałac w zespole pałacowym	2 poł. XVIII w., 1856 r.	ANR	tak
19	Wiśniewo	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	XIX / XX w., przebud. 1939 r.	ANR	nie
20	Żelice	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	1884 r.	ANR	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 6. Pałac w Łęgowie

Źródło: GEZ

Na terenie gminy występuje 15 parków w 15 miejscowościach, które w sposób bezpośredni związane są z pałacami i dworami. W większości zatraciły one swoje pierwotne założenia. Ścieżki, szpalery oraz stawy niejednokrotnie nie są pod stałą opieką i poprzez długotrwały proces degradacji zostały zarosnięte. Szacunkowy czas powstania opisywanych parków pochodzi w większości z XIX w. (93 %). Jedynym parkiem, którego powierzchnia przekracza 10 ha jest park krajobrazowy w Żelicach o pow. 12,52 ha. Większość parków znajduje się we własności prywatnej bądź współwłasności (53 %). Z pośród 15 wymienionych kompleksów zieleni na terenie gminy, 13 wpisanych jest do rejestru zabytków. Poniższa tabela przedstawia charakterystykę zabytkowych parków z terenu gminy.

Tabela 4. Zabytkowe parki z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powierzchnia (ha)	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Grylewo	park krajobrazowy w zespole dworsko – folwarcznym	poł. XIX w.	6,40	pryw.	tak
2	Kaliszany	park dworski	2 poł. XIX w.	4,69	pryw.	tak
3	Łaziska	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	1891 r.	1,85	pryw.	tak
4	Łekno	park krajobrazowy w zespole dworskim	pocz. XIX w.	ok. 5	gmina	nie
5	Łęgowo	park krajobrazowy w zespole pałacowo - parkowym	2 poł. XIX w.	4,27	pryw.	tak
6	Łukowo	park krajobrazowy w zespole pałacowo - parkowym	k. XIX w.	5,15	pryw.	tak
7	Ochodza	park dworski	k. XIX w.	0,86	gmina	tak
8	Pawłowo Żońskie	park krajobrazowy w zespole dworsko - parkowym	pocz. XX w.	ok. 3	gmina	nie
9	Potulice	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XIX w.	7,60	ANR	tak
10	Przysieka	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.	1,65	pryw.	tak
11	Redgoszcz	park krajobrazowy w zespole pałacowo - folwarcznym	2 poł. XIX w.	ok. 4	pryw.	tak
12	Rgielsko	park krajobrazowy w zespole folwarcznym	k. XIX w.	4,06	pryw./ANR /gmina	tak
13	Wiatrowo	park krajobrazowy w zespole pałacowym	pocz. XX w.	6,37	ANR	tak
14	Wiśniewo	park w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.	6,65	ANR	tak
15	Żelice	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	2 poł. XIX w.	12,52	ANR	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 7. Park w Żelicach

Źródło: GEZ

Oprócz scharakteryzowanych powyżej obszarów, GEZ zawiera także: 14 budynków gospodarczych, 11 kaplic i kapliczek przydrożnych oraz 14 obiektów występujących w formie pojedynczej. Warto odnotować, iż na przestrzeni lat gorzelnia w Potulicach została przekształcona na budynek administracyjny, kuźnia w Łęgowie na budynek mieszkalno – usługowy, kuźnia w Pawłowie Żońskim na budynek mieszkalno – gospodarczy, a dom w Siennie na szkołę. Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca rozróżnienie obecnych funkcji obiektów zabytków z GEZ.

Tabela 5. Rozróżnienie obecnych funkcji obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków wraz z ich ilością z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Obiekt	Ilość	Lp.	Obiekt	Ilość
1	domy (w tym rządcy) oraz dwojak i budynek mieszkalny	120	17	budynki mieszkalno – gospodarcze	2
2	cmentarze	32	18	budynki inwentarskie	2
3	dwory i pałace	18	19	młyny	2
4	parki	15	20	wiatrak	1
5	budynki gospodarcze	14	21	kolumna	1
6	kaplice i kapliczki	11	22	układ ruralistyczny	1
7	ogrodzenia, bramy, ogrodzenia z bramami, bramy wjazdowe	8	23	świątynia grecka	1
8	spichlerze	7	24	budynek administracyjny	1
9	stajnie i obory	6	25	wieża ciśnień	1
10	szkoły	6	26	garaż	1
11	kościół	6	27	remiza strażacka	1
12	grobowce	5	28	wikarówka	1
13	gorzelnie	4	29	świetlica	1
14	plebanie	3	30	budynek mieszkalno - usługowe	1
15	dworce kolejowe	3	31	ruiny zamku	1
16	oficyny	3	32	mostek	1
			33	dzwonnica	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Gmina Wągrowiec posiada w swojej własności bądź współwłasności 61 zabytków będących w GEZ. Przedstawia je poniższa tabela prócz wymienionych powyżej cmentarzy, pałaców i dworów oraz parków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Tabela 6. Pozostałe zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością gminy z terenu Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Czas powstania	Właściciel	Wpis do rejestru
2	Bukowiec	11	szkoła ob. dom	2 poł. XIX w.	gmina	nie
3	Czekanowo	19	szkoła ob. dom	1910 r.	gmina/pryw.	nie
4	Grylewo		dworzec kolejowy	ok. 1908 r.	gmina	nie
5	Kobylec	ul. Rogatki 1	dworzec kolejowy	ok. 1908 r.	gmina	nie
6	Kopaszyn	21	szkoła ob. dom w zespole szkolnym ob. zagrodzie	pocz. XX w.	gmina	nie
7	Kopaszyn	21	budynek gospodarczy w zespole szkolnym ob. zagrodzie	pocz. XX w.	gmina	nie
9	Łaziska		grobowiec Franciszka Łakińskiego	1845 r.	gmina	tak
10	Łaziska		kolumna	k. XVIII w.	gmina	tak
11	Łekno	ul. Powstańców Wlkp.	kapliczka św. Antoniego	pocz. XX w.	gmina	nie
12	Nowa Wieś	4	dom	pocz. XX w.	gmina	nie
14	Oporzyn	16	szkoła ob. świetlica	k. XIX w.	gmina	nie
15	Przysieczyn	32	szkoła ob. dom w zespole szkolnym ob. zagrodzie	k. XIX w.	gmina	nie
16	Przysieczyn	32	budynek gospodarczy w zespole szkolnym ob. zagrodzie	k. XIX w.	gmina	nie
17	Przysieczyn		dworzec kolejowy	ok. 1905 r.	gmina	nie
18	Rąbczyn		dzwonnica	ok. 1910 r.	gmina	nie
19	Rąbczyn		kapliczka	XIX / XX w.	gmina	nie
20	Rąbczyn	68	budynek gospodarczy w zagrodzie	pocz. XX w.	gmina	nie
21	Rgielsko	25	dom rządcy w zespole folwarcznym	XIX / XX w.	gmina	nie
22	Rgielsko	32	dom	pocz. XX w.	gmina/pryw.	nie
23	Rudnicze		kapliczka	pocz. XX w.	gmina	nie
24	Rudnicze		szkoła	ok. 1910 r.	gmina	nie
25	Sienno	27	szkoła	1903 r.	gmina	nie
26	Sienno	29	dom ob. szkoła	1927 r.	gmina	nie
27	Tarnowo Pałuckie	1	szkoła ob. dom	ok. 1910 r.	gmina/pryw.	nie
28	Werkowo		remiza strażacka	XIX / XX w.	gmina	nie
29	Wiatrowo	1	szkoła	pocz. XX w.	gmina	nie
30	Wiśniewo		kapliczka	pocz. XX w.	gmina	nie
31	Żelice	14	dom	k. XIX w.	gmina/pryw.	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

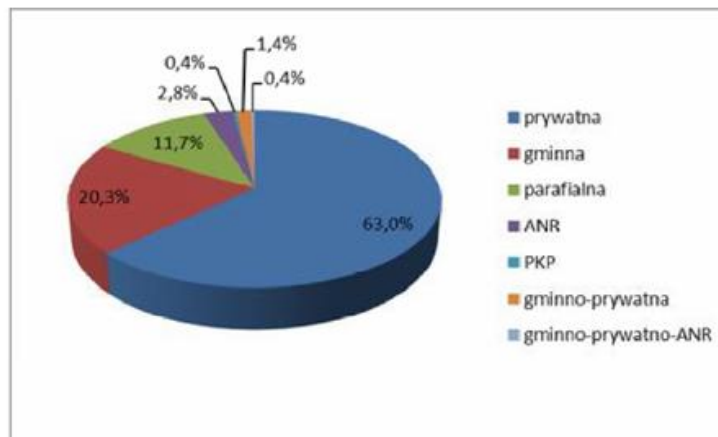
Ponadto, Gmina jest właścicielem obiektów położonych na terenie miasta Wągrowiec, które są zlokalizowane w układzie urbanistycznym wpisanym do rejestru zabytków, są to: budynek gimnazjum, budynek świetlicy szkolnej oraz budynek, w którym mieści się Urząd Gminy Wągrowiec.

Analizę przynależności obiektów zabytkowych znajdujących się w kartach adresowych przedstawia poniższy wykres. Wynika z niego, iż większość zabytków znajduje

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

się we własności prywatnej. Do gminy należy 20,3 % zasobu znajdującego się w GEZ, a do poszczególnych parafii 11,7 %. Pozostałe własności stanowią łącznie 5 %.

Wykres 1. Struktura własności obiektów ujętych w GEZ z terenu Gminy Wągrowiec

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG Wągrowiec

W czasie obowiązywania poprzedniego Programu 2 obiekty z GEZ zostały wykreślone. Na wniosek Wójta Gminy Wągrowiec z dniem 11.06.2014 r. został wyłączony dom nr 21 w Żelicach (działka nr 137/2) oraz z dniem 25.08.2014 r. dom nr 6 w Pokrzywnicy (dz. nr 292). Związane to było z utraceniem zabytkowych elementów budynków.

Najwięcej obiektów zabytkowych ujętych w GEZ znajduje się w Łeknie (30) oraz Potulicach (25). Powyżej 10 obiektów zabytkowych odnotowano w Grylewie (16) oraz Rgielsku (11). W 20 miejscowościach występuje mniej niż 5 zabytków. Najmniej nieruchomości znajduje się w: Mikołajewie, Sarbce i Toniszewie (po 1).

Gmina Wągrowiec posiada wykonane karty ewidencyjne ewidencji gminnej wykonane dla części obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków i zabytków wskazanych przez WWKZ do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków. Wykonano też karty dla dodatkowych obiektów, które powinny być ujęte w GEZ. Konieczne jest dokończenie gminnej ewidencji zabytków i jej uzgodnienie z wojewódzkim konserwatorem zabytków, który winien też zaopiniować włączenie nowych obiektów, zgodnie z art. 22 ust. 5 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Również obiekty nieistniejące lub przebudowane winny być wyłączone w porozumieniu z WWKZ. Tabele z obiektami dla których założono karty ewidencyjne zamieszczono w cz. XIII - Aneksy oraz wykaz obiektów dla których wykonane jeszcze zostaną karty gminnej ewidencji (zał. nr 1 i zał. nr 2).

Wykaz nieruchomości zabytków archeologicznych wskazuje 1 178 stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Wągrowiec. Dla każdego stanowiska została opracowana karta adresowa. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych wykonana została w grudniu 2013 r.

Na obszarze Gminy Wągrowiec zaewidencjonowano stanowiska archeologiczne przedstawione w tabeli 7, wpisane do rejestru zabytków. W ramach zespołu osadniczo – architektonicznego został ujęty kompleks stanowisk archeologicznych. Stanowiska te objęte są ochroną wykluczającą wszelką działalność inwestycyjną oraz włączają się w strefę pełnej ochrony konserwatorskiej. Warto odnotować, iż Gmina jest współwłaścicielem

nieruchomości, na której zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków – grodzisko z zespołu osadniczo – architektonicznego w Tarnowie Pałuckim. Analizę rejestrowych zabytków archeologicznych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Wągrowiec wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Chronologia	Funkcja	Rejestr zabytków
1	Danabórz	późne średniowiecze	grodzisko	104/Wlkp/C 28.09.2007
2	Tarnowo Pałuckie	zespół osadniczo - architektoniczny		17/Wlkp/C 14.04.2005
3	Łekno	wczesne/późne średniowiecze	grodzisko stożkowate	105/Wlkp/C 29.08.2011
4	Rąbczyn	kultura prapolska	grodzisko pierścieniowate	107/Wlkp/C 28.09.2007
5	Przysieka	kultura prapolska	grodzisko	106/Wlkp/C 16.04.2009
6	Kobylec		osada	453/Wlkp/C 14.12.1974
7.	Wągrowiec		cmentarzysko	108/Wlkp/C 28.09.2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 8. Rekonstrukcja grodziska w Łeknie

Źródło: fotografia własna

Podsumowując, najwięcej stanowisk archeologicznych łącznie znajduje się we wsi Rudnicze (92) oraz Żelice (83) i Rgielsko (82). Liczbę przynajmniej 50 stanowisk osiągnęły również miejscowości: Łekno (53) i Kobylec (50). Łącznie odnotowano 1 178 stanowisk archeologicznych. Tabela 8 przedstawia liczbę stanowisk archeologicznych z wyróżnieniem na poszczególne funkcje. Jako materiałem źródłowym posłużono się kartami adresowymi zabytków archeologicznych Gminy Wągrowiec. Osady oraz ślady osadnictwa ujęto w jednej grupie i stanowią dominantę na tle innych stanowisk. Bardzo często powtarzały się one kilkakrotnie w jednej karcie ze względu na odmienną chronologię. Ponadto wyodrębniono grodziska (4) oraz cmentarzyska (13).

Tabela 8. Liczba stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytku

Stanowiska archeologiczne	Ilość	w tym wpisane do rejestru
osady/osadnictwa	1107	2
cmentarzyska	13	1
cmentarzyska z osadami/osadnictwem	20	
grodziska	4	4

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

pozostałe	34	
suma	1178	

Źródło: Karty GEZ

Na terenie gminy najstarsze ślady osadnictwa pochodzą ze schyłkowego paleolitu, a następnie z epoki z środkowej epoki kamienia – mezolitu (8 000 – 4 500 lat p.n.e.). W późniejszym czasie – neolicie osadnictwo na terenie gminy rozwijało się w dalszym ciągu. W epoce brązu oraz epoce żelaza (1 300 – 400 lat p.n.e.) nastąpiły wzmożone procesy osiedlania ludności głównie w dolinach rzek i mniejszych cieków. Jako przykłady należy tu wymienić okolice: Wełny, Nielby, Rynny Gołanieckiej, jeziora Kaliszańskiego, Kobyleckiego, Bukowieckiego, Grylewskiego oraz Laskownickiego. Do ciekawszych stanowisk z tego czasu trzeba przytoczyć z terenu gminy: Siedleczo i Kaliska. W czasie kultury pomorskiej doliny rzek oraz strefy nadjeziorne były w dalszym czasie zasiedlane. Z tego okresu należą cmentarzyska z Toniszewa, Pawłowa Żońskiego i Kamienicy. Stanowiska archeologiczne z okresu wpływów rzymskich na terenie gminy lokalizowane są głównie w Grylewie, Siedleczku, Tarnowie Pałuckim i Łeknie. Licznie reprezentowane jest osadnictwo z wczesnego i późnego średniowiecza. Z tego czasu pochodzą grodziska. Doliny rzek oraz tereny przyjeziorne były nadal zamieszkiwane lecz również ważnymi punktami stały się wzgórza będące trudniej dostępne dla wrogów, najeźdźców.

Szczególna koncentracja stanowisk archeologicznych występuje w dolinach cieków wodnych, szczególnie w rejonach rzek Wełny, Nielby, Strugi Gołanieckiej oraz nad mniejszymi ciekami wodnymi w rejonie m. in. Żelic czy Sienna. Koncentracja stanowisk występuje wokół jezior Kaliszańskiego, Strzałkowskiego, Kobyleckiego, Bukowskiego, Grylewskiego, Łekneńskiego, w rejonach miejscowości Rąbczyn, Bracholin, Werkowo, Bartodzieje, Kobylec, Grylewo, Kamienica. Bogate w osadnictwo pradziejowe i średniowieczne są tereny przyległe do miasta Wągrowca. Ogromne walory poznawcze posiada tzw. łekneński kompleks osadniczy, w skład którego wchodzi stanowiska z rejonu Łekna i Tarnowa Pałuckiego, datowane od neolitu po średniowiecze. Koncentracja osadnictwa występuje także na niektórych terenach wysoczyznowych. Zauważalna jest większa koncentracja stanowisk archeologicznych w zachodniej części gminy ze względu na występowanie w tej części zbiorników wodnych Terenem, na którym nie odnotowano stanowisk archeologicznych jest północna część gminy (od Sarbki do Kopaszyna) oraz teren graniczący z Wągrowcem od strony północnej i zachodniej.

Ochrona stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu odnosi się do planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, w których znajdują się ustalenia ochronne. Wszelkie prace remontowo – ziemne należy ustalać z WKZ. Trzeba zatem zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z wnioskiem o wydanie decyzji administracyjnej zezwalającej na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego, jeżeli przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Do największych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych zaliczają się:

- działalności inwestycyjne: budowa kanalizacji, wodociągów
- inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe;
- budowy dróg;
- lokalizacje żwirowni i kopalni kruszywa oraz ich wydobywanie;
- planowane zalesienia;

- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- działalności rabunkowe – nielegalne poszukiwania;
- działalności rolnicze – głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

W okresie najbliższych 4 lat na terenie gminy zakłada się następujące prace ziemne:
budowa kanalizacji w miejscowościach: Łekno, Tarnowo Pałuckie, Nowe, Ochodza;
rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Długa Wieś, Bartodzieje, Kobylec, Micharzewo, Nowa Wieś.

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe. Ponadto co 2 lata powinno zostać wykonane sprawozdanie z realizacji GPOnZ, które należy m.in. weryfikować aktualny zasób zabytków.

W większości miejscowości znajdują się zarówno zabytki archeologiczne, jak i architektoniczne. Jednak te mające największe znaczenie, które występują tylko w rejestrze zabytków (architektoniczne i archeologiczne) znajdują się w mniejszej ilości miejscowości. We wsiach takich jak: Danabórz, Łekno, Przysieka, Tarnowo Pałuckie występują zarówno archeologiczne, jak i architektoniczne obiekty wpisane do rejestru zabytków.

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Wągrowiec figurują w rejestrze zabytków. Według autorów niniejszego dokumentu zabytki wyróżniające się największymi walorami zabytkowymi przedstawiono poniżej. Są to architektoniczne zabytki nieruchome, w skład których w głównej mierze wchodzi kościoły. Z punktu widzenia archeologicznego najważniejszymi obiektami zdają się być grodziska oraz klasztor cysterski w Łeknie. Przy krótkiej charakterystyce obiektów umieszczono również fotografie. Kościoły w Łeknie, Potulicach, Tarnowie Pałuckim oraz ruiny zamku w Danaborzu zostały wpisane do rejestru zabytków już w latach 30. XX w.

WIATRAK HOLENDER W BRACHOLINIE⁸

Wiatrak stoi w szczerym polu, na skraju wsi. W rejestrze zabytków figuruje pod nr A – 1014 z dnia 11.03. 1970 r. Dostępne źródła historyczne rozmijają się co do określenia dokładnej daty powstania obiektu. Obok wiatraka znajduje się kamień z żarna, na którym widnieje data 1842 r. Nie ma jednak pewności czy jest to data budowy wiatraka. Przyjmuje się, że rok 1910 r. jest datą powstania budowli. Wiatrak został zbudowany z kamienia i cegły.

Cegły z jakich został zbudowany bardzo przypominają te używane przez cystersów w swoich budowlach. Ze względu jednak na fakt, że podział dóbr kościelnych nastąpił w 1739 roku, a klasztor zniesiono w 1797 roku, prawdopodobieństwo, że cystersi przyczynili się do jego budowy jest raczej niewielkie. Znacznie bardziej prawdopodobne jest, że wiatrak wzniesli Niemcy, którzy byli przesiedlani w te rejony podczas zaborów.

⁸ niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *POM Bracholin 2014 – 2021*, str. 26

W górnej części znajduje się miejsce, gdzie niegdyś była ustawiona figura Świętego Antoniego. Wiatrak był bardzo dobrze wyposażony. Wyrabiano w nim nie tylko śrut, ale również mąkę i kaszę. Obiektem w czasie drugiej wojny światowej zarządzał Niemiec o nazwisku Kiper. Po wojnie majątek należał do Państwa Kowalewskich. Gdy w 1955 r. zamieszkali w nim Państwo Nowaczewscy, dach był już w bardzo złym stanie. Obecnie obiekt znajduje się we własności prywatnej.

Fot. 9. Wiatrak holender w Bracholinie

Źródło: GEZ

RUINY ZAMKU W DANABORZU

Ruiny zamku usytuowane są na niewielkim wzniesieniu przy Jeziorze Grylewskim. Wybudowany został przez rodzinę Danaborskich w pierwszej połowie XIX wieku. Jego fundatorem był nakielski szambelan Włodek z Danaborza. Po zamku pozostało kilka cegieł, które najprawdopodobniej tworzyły prostokątną wieżę o wymiarach 9 x 15 metrów. Fundamenty tworzą kamienie eratyczne, czyli głązy narzutowe. Budowla w źródłach XV-wiecznych określana była jako „fortalicjum”. Gotycki zamek był prywatną własnością pełniącą funkcję obronne.

Fot. 10. Ruiny zamku w Danaborzu

Źródło: GEZ

ZESPÓŁ ARCHITEKTONICZNY W ŁAZISKACH

W jego skład wchodzi kamienny grobowiec rotmistrza napoleońskich wojsk Franciszka Łakińskiego, który wzniesiono w 1845 roku. Grobowiec wykonany jest z ociosanych kamieni polnych tworzących kształt piramidy. Obok niego mieściły się cztery kolumny, na których usadowione były wznoszące się pruskie orły, które zostały zniszczone w 1919 roku. Wysokość grobowca wynosi 6 metrów. Ok. 60 metrów dalej znajduje się na najwyższym wzniesieniu w okolicy zabytkowa kolumna z końca XVIII wieku.

Z neobarokowym obiektem związany jest szereg opowieści i legend. Jedna z nich mówi, że pod filarem pogrzebany jest koń rotmistrza. Z kolei inni twierdzą, że spoczywają tam bohaterowie polegli w obronie kraju.

Fot. 11. Grobowiec oraz kolumna w Łaziskach

Źródło: GEZ

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA W ŁEKNIE

Obecny kościół w Łeknie powstał w XVI w. z inicjatywy ówczesnych dziedziców Łekna w miejsce starego, drewnianego. Późnogotycki kościół p.w. św. Piotra i Pawła wybudowany został z cegły palonej. Znajdują się w nim cztery nagrobki: dziedzica Łekna Nikodema Łekneńskiego (zm. XV w.) i jego żony, Zygmunta Chrzęstowskiego, syna Marcina i Marianny z Zakrzewskich (zm. 1674 r.), Anny, żony Jakuba Gałczyńskiego (zm. 1621 r.), dziecka nowszych czasów, prezesa naczelnego Wielkiego Księstwa Poznańskiego Józefa Zerobonii di Sposetti (zm. 1831 r.).

Trójnawowa świątynia posiada wielobocznie zamknięte prezbiterium, które jest niższe i węższe od nawy głównej. Przy prezbiterium znajduje się zakrystia i dawna kaplica św. Józefa ze szczytem wczesnorenesansowym. W skład wyposażenia budowli wchodzi barokowy ołtarz główny z 1 poł. XVIII w. oraz późnorenesansowe sakramentarium z końca XVI w.

Fot. 12. Kościół w Łeknie

Źródło: GEZ

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW.KATARZYNY W POTULICACH⁹

W 1728 roku Aleksander Samuel Biegański zbudował w Potulicach drewniany kościół w konstrukcji zrębowej, który do dziś stanowi ozdobę tej miejscowości. Syn Samuela Biegańskiego przyozdobił kościół zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz przed rokiem 1778. Wewnątrz kościoła znajduje się rokokowy ołtarz główny oraz dwa ołtarze późnobarokowe z okresu budowy i kamienna chrzcielnica z 2 połowy XVII wieku. Do kościoła przylega murowana kaplica grobowca Biegańskich z 1856 roku.

Fot. 13. Kościół w Potulicach

Źródło: GEZ

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA W TARNOWIE PAŁUCKIM

Drewniany kościół w Tarnowie Pałuckim jest najstarszym i wydaje się być najcenniejszym zabytkiem nieruchomym na terenie gminy. Już w XIII w. wybudowano tu kościół, na kamiennych fundamentach, który ostał się do 4 ćw. XIV w. Na jego miejscu widnieje obecny, gdzie najstarsza konstrukcja zrębowa datowana jest na jesień / zimę 1373 – 1374 r. W 1493 r. kościół został poświęcony i wtedy też powstała tu samodzielna parafia. W 1520 r. jej proboszczem był cysters Piotr.

Jednonawowa budowla posiada od strony zachodniej niewysoką wieżę. W kościele występują przebogata polichromia z ok. XVII wieku – późnorenesansowy ołtarz główny, dwa ołtarze boczne i rokokowa ambona. Na ścianach przedstawione są sceny z życia św. Małgorzaty, św. Mikołaja, scena Sądu Ostatecznego, adoracja Świętej Trójcy oraz nad chórem postacie aniołów.

Fot. 14. Kościół w Tarnowie Pałuckim

Źródło: GEZ

⁹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *POM Potulice*, str. 4

PAŁAC W WIATROWIE

Pałac w Wiatrowie jest przykładem nieruchomości rezydencjonalnej na obszarze gminy. To jeden z bardziej okazałych pałaców, jakie występują w najbliższym sąsiedztwie. Wybudowany został na miejscu starego, najprawdopodobniej drewnianego dworu.

Budynek stylizowany jest na neogotycki zamek. Rodzina Moszczeńskich, jako jego właściciele chcieli przez jego wygląd nawiązać do swoich rycerskich korzeni. Dwór w 1800 r. zakupił Aleksander Ezechieł Moszczeński, starosta brzesko – kujawski. Z inicjatywy Ignacego Moszczeńskiego, w roku 1856 dwór został radykalnie przebudowany. Nowemu pałacowi nadano formę neogotyku romantycznego. Najbardziej charakterystyczne jego elementy to: ośmioboczna, czterokondygnacyjna wieża z blankami oraz ryzalit z arkadowym gankiem w formie wieży bramnej, zwieńczony krenelażem i narożnymi, ozdobnymi wieżyczkami sterczynami. W czasie wojny pałac został podpalony przez żołnierzy Armii Czerwonej. Po jej zakończeniu jego właścicielem stał się Skarb Państwa. Od tego czasu budynek niszczy do 1976 roku, kiedy to pod nadzorem konserwatorskim odbył się jego kapitalny remont.

Fot. 15. Pałac w Wiatrowie

Źródło: GEZ

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno - gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych. 2. Opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja	1. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 2. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki. 3. Brak możliwości pozyskania środków na

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

<p>wyuczonych zadań.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy 4. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. 5. Nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (tworzenie edukacyjnych baz danych). 6. Lokalne tematyczne strony internetowe. 7. Zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. 8. Organizacja imprez kulturowych, w których podkreśla się lokalną kulturę np. dożynki gminne, Jarmark Cysterski, Noc Świętojańska. 9. Zaangażowanie społeczności lokalnej, w tym dzieci i młodzieży w sprawy związane z dziedzictwem kulturowym. 10. Korzystne warunki dla rozwoju turystyki oraz archeoturystyki w oparciu o Łekneński kompleks osadniczy. 11. Nowo powstała ustawa o rewitalizacji oraz ustawa o ochronie przyrody odnosząca się do zespołów zieleni. 12. Zachowanie dobrej kondycji obiektów najcenniejszych i opracowanie Planów Miejscowych dla najcenniejszych terenów. 13. Szlak Cysterski i Piastowski jako szansa na rozwój turystyki zabytkowej. 	<p>remont zabytków.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Znikoma ilość środków na renowację zabytkowych obiektów. 5. Niewystarczająca edukacja z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. 6. Wprowadzanie nowoczesnej zabudowy o nieodpowiednich gabarytach i kształtach brył w strukturę zabytkowych budynków co prowadzi w konsekwencji do braku ładu przestrzennego i estetycznego. 7. Degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych oraz zapomnianych cmentarzy, szczególnie ewangelickich.
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bardzo liczna ilość stanowisk archeologicznych. 2. Stosunkowa duża liczba cmentarzy. 3. Różnorodne dziedzictwo występujących zabytkowych wpisanych w rejestrze ze szczególnym uwzględnieniem obiektów rezydencjonalnych i sakralnych. 4. Podejmowanie działań mających na celu polepszenie stanu zabytkowych kościołów. 5. Działalność biblioteki w Łeknie oraz jej filii w: Rgielsku, Pawłowie Żońskim, Potulicach i Wiatrowie. 6. Działalność 33. świetlic wiejskich. 7. Funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Kultury w Łeknie. 8. Liczne szlaki turystyczne: 3 szlaki wodne, Szlak Cysterski i Piastowski, 6 rowerowych szlaków turystycznych oraz 1 szlak konny. 9. Potencjał społeczny – zespół 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Problem z dostępnością do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). 2. Brak opieki nad opuszczonymi cmentarzami. 3. Niewystarczające środki na opiekę nad zabytkami. 4. Niewystarczająca świadomości mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów (szczególnie w przypadku ewidencji). 5. Niezadawalające oznakowanie cennych obiektów kulturowych bądź ich brak. 6. Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków, otynkowania). 7. Brak Informacji Turystycznej na terenie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

<p>folklorystyczny „Łekneńska Kapela Biesiadna” istniejący od 2007 r oraz dziecięcy zespół pałucki „Małe Smyki” funkcjonujący od 2015 r.</p> <p>10. Działalność stowarzyszeń i organizacji pozarządowych związanych z lokalną kulturą, w tym takich jak: „Towarzystwo Miłośników Ziemi Łeknieńskiej”.</p> <p>11. Tarnowo Pałuckie oraz Łekno jako ośrodki o bogatej historii i licznej spuściźnie kulturowej.</p> <p>12. Muzeum Regionalne w Wągrowcu jako dobro wspólne, również dla mieszkańców gminy.</p> <p>13. Wystawy tematyczne, np. „Łekneńscy Cystersi” w GOK w Łeknie.</p> <p>14. Liczne publikacje książkowe na temat Łekna oraz Tarnowa Pałuckiego za sprawą działalności M. Wyrwy.</p> <p>15. Liczne koła gospodyń wiejskich działające w 23. miejscowościach.</p> <p>16. Posiadanie Planów Odnowy Miejscowości.</p> <p>17. Wspieranie działalność lokalnych rękodzielników, których prace znajdują się w Muzeum Regionalnym.</p> <p>18. Tradycyjne pałuckie potrawy jako element dziedzictwa kulturowego w zakresie tradycji kulinarnych.</p>	gminy.
---	--------

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, gminnych dokumentów strategicznych oraz inwentaryzacji terenowej z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotowy Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań, o których mowa w art.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. Priorytet I

Ochrona i racjonalne kształtowanie krajobrazu kulturowego.

2. Priorytet II

Promocja dziedzictwa kulturowego oraz edukacja mieszkańców w tym zakresie.

7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4 - letni okres obowiązywania Programu.

Jako kierunki działań realizacji Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec w ramach przyjętych priorytetów uznano:

- 1. Ograniczanie procesu degradacji zabytków i dbałość o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków.***
- 2. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.***
- 3. Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej.***
- 4. Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec.***

W ramach każdego z 2 głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania. Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami ustala obowiązek złożenia po 2 latach przez władze Gminy sprawozdania z wykonania GPOnZ. W związku z powyższym dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym gmina dokona sprawozdania (do połowy 2018 r., za okres 2016 - 2017) oraz etap drugi (2018 - 2019).

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2016 – 2019” jest kontynuacją wcześniejszego Programu. Zadania przypisane w kierunkach działań są zgodne ze wcześniejszymi zaproponowanymi w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 – 2015”. Zadania, które udało się zrealizować nie zostały włączone do obecnych zadań, bądź na podstawie ich osiągnięcia wyznaczono nowe, mające na celu bazowanie na dotychczasowym „sukcesie”. W ramach poprzedniego Programu, zrealizowano następujące zadania, w tym niektóre wykraczające poza wyznaczone:

- wykonano część kart gminnej ewidencji zabytków;
- utworzono folder promujący najważniejsze zabytki w Gminie Wągrowiec;
- udostępniono gminną ewidencję zabytków nieruchomości i archeologicznych w Systemie Informacji Przestrzennej Gminy Wągrowiec;
- oznakowano cmentarz ewangelicki w Siennie;
- dołączono Łekno oraz Tarnowo Pałuckie do trasy Szlaku Piastowskiego;
- utworzono izby pamięci w szkołach w Łeknie, Siennie i Łaziskach;
- przeprowadzono lekcje historii lokalnej w szkole w Wiatrowie;
- zaopiekowano się grobami powstańców na cmentarzu parafialnym w Potulicach (realizacja przez dzieci i młodzież Zespołu Szkół w Potulicach);
- zorganizowano festyn Cysterski, kurs prac ręcznych, dożynki, lekcje multimedialne, obchody związane z Powstaniem Wielkopolskim, konkursy wiedzy o Wielkopolsce i Powstaniu Wielkopolskim (realizacja przez GOK);
- dofinansowano hafciarki pracujące przy Muzeum Regionalnym w Wągrowcu;
- zakupiono pałuckie stroje dla Stowarzyszenia Kaliszany;
- dofinansowano dziecięcy zespół tańca pałuckiego „Małe Smyki”;
- wyremontowano płyty nagrobne powstańców wielkopolskich na cmentarzu w Potulicach;
- wyremontowano świątynię grecką w Potulicach;
- wymieniono stolarkę okienną oraz instalację elektryczną w budynku szkoły w Rudniczu;
- dofinansowano prace konserwatorskie i restauratorskie w kościele pw. Św. Piotra i Pawła w Łeknie (ołtarz boczny św. Anny, prace konserwatorskie w prezbiterium kościoła);
- dofinansowano prace konserwatorskie i restauratorskie w kościele w Potulicach (renowacja elewacji kaplicy pw. Matki Bożej Bolesnej, remont dachu);
- dofinansowano prace renowacyjne w kościele w Grylewie (odbudowa ogrodzenia);
- wymieniono dach w szkole w Siennie;
- zmodernizowano szkołę w Pawłowie Żońskim;
- zmodernizowano salę wiejską w Rąbczynie;
- zakupiono i wyremontowano budynek dawnej szkoły w Kaliszanach;
- wyremontowano strażnicę w Werkowie;

wymieniono komin w szkole w Wiatrowie;
wymieniono stolarkę okienną oraz wyremontowaną stolarkę drzwiową w świetlicy w Tamowie Pałuckim (dawna szkoła);
przygotowano dokumentację na modernizację Gimnazjum nr. 1 w Wągrowcu;
przygotowano dokumentację na rewitalizację parku podworskiego w Ochodzy;
zorganizowano konkurs na opracowanie koncepcji przebudowy rynku w Łeknie;
przygotowano dokumentację techniczną na dworce w Kobylcu, Przysieczynie i Grylewie;
sporządzono dokumenty planistyczne tj. plany miejscowe, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz wydano decyzje o warunkach zabudowy i decyzje o ustaleniu lokalizacji celu publicznego z uwzględnieniem ochrony archeologicznej dziedzictwa kulturowego oraz obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków;
promocja idei utworzenia łekneńskiego kompleksu osadniczego poprzez zapewnienie stosownych zapisów w dokumentach strategicznych na poziomie gminy, powiatu, województwa.

W obecnym Programie przypisano również inne, nowe zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Dla obszaru gminy, założono, iż w czasie trwania etapu pierwszego realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do zabytków, ich pielęgnacji, ratowania oraz niezbędnego finansowania. Przedstawione w tab. 9 przedstawione zadania wraz z ich harmonogramem nawiązują do art. 87., ust. 2. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które rozróżniono kolorem niebieskim.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Wągrowiec

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona i racjonalne kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Ograniczanie procesu degradacji zabytków i dbałość o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków	Podjęcie działań inwestycyjnych związanych z rewitalizacją i modernizacją obiektów zabytkowych (w tym: rewitalizacja części parku podworskiego w miejscowości Ochodza. Renowacja Wiatraka Koźłaka w Kaliszanach, realizacja projektu zagospodarowania terenu dworców kolejowych w Grylewie, Kobylcu i Przysieczynie, realizacja projektu rewitalizacji rynku w Łeknie, modernizacja bunkra w Łęgowie) - uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.		
	Uporządkowanie opuszczonych cmentarzy ewangelickich poprzez włączenie uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.		
	Udzielanie dotacji na renowację obiektów zabytkowych - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.		
	Dbłość o miejsca pamięci - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.		
	Przygotowanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców gminy przy bieżących pracach pielęgnacyjnych prowadzonych na terenach zabytkowych założeń zielonych - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.		
	Informowanie mieszkańców na temat możliwości pozyskiwania środków na renowację zabytków - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.		
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego	Dokończenie gminnej ewidencji zabytków we współpracy z WWKZ.		
	Bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz ich konsultacja z WWKZ (w tym uzupełnienie ewidencji o numery działek ewidencyjnych na których zlokalizowane są obiekty zabytkowe).		
	Dokończenie prac nad inwentaryzacją tzw. obiektów małej architektury.		
Priorytet II - Promocja oraz edukacja mieszkańców w zakresie dziedzictwa kulturowego			

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Budowa parkingów przy obiektach zabytkowych w miejscowości Łekno i Tarnowo Pałuckie - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.		
	Uwzględnianie w projektach form małej architektury towarzyszącej trasom turystycznym i najważniejszym obiektom zabytkowym gminy - uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.		
	Utworzenie punktu informacji turystycznej - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.		
	Przeszkolenie społecznych przewodników turystycznych – podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.		
	Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.		
	Oznakowanie tablicami informacyjnymi stanowiska archeologicznego w Tarnowie Pałuckim - wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.		
Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec	Stworzenie wirtualnego muzeum gminnego - prezentacja lokalnych pamiątek i eksponatów, zabytków ruchomych, dokumentów itp.		
	Sporządzenie monografii na temat Gminy – zarys dziejów Gminy Wągrowiec.		
	Wznowienie publikacji dotyczących Gminy Wągrowiec.		
	Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków - wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.		
	Inicjowanie i wspieranie projektów związanych z lokalnym folklorem (Jarmark Cysterski, dożynki, festiwale smaków, konkursy).		
	Podjęcie wspólnych działań ze stowarzyszeniami i organizacjami, w szczególności ze Stowarzyszeniem Gmin Cysterskich w Polsce oraz ze Stowarzyszeniem Szlaku Piastowskiego, których Gmina jest członkiem		

Tabela 11. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania rejestrowych obiektów będących we własności Gminy Wągrowiec

Obiekt	Miejscowość	Zadania
dwór	Łekno	wymiana pokrycia dachowego
dwór	Tarnowo Pałuckie	wymiana pokrycia dachowego
dwór	Werkowo	wymiana pokrycia dachowego
grobowiec Franciszka Łakińskiego	Łaziska	ustawienie tabliczki informacyjnej o zabytku
kolumna	Łaziska	ustawienie tabliczki informacyjnej o zabytku

Źródło: opracowanie własne

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Wągrowiec w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowi szansę na rozwój w Gminie Wągrowiec oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. WKZ),
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),

- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Wągrowiec będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Wągrowiec, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Wągrowiec uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (muzea, domy kultury, świetlice wiejskie, biblioteki),
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy turystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy Wągrowiec Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej Gminy Wągrowiec.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla Gminy Wągrowiec mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne;
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.
4. Fundacje PPP.

Poniżej wskazano przykładową listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez między innymi jednostki samorządu terytorialnego. Na rok 2016 zostały przedstawione następujące programy:

1. Wydarzenia artystyczne.
2. Kolekcje.
3. Promocja literatury i czytelnictwa.
4. Edukacja.
5. Obserwatorium kultury.
6. Dziedzictwo kulturowe.
7. Rozwój infrastruktury kultury.
8. Promesa MKiDN.
9. Kultura dostępna.
10. Promocja kultury polskiej za granicą 2017 – promesa.

Program dziedzictwo kulturowe ma za zadanie wspierać działalność muzeów oraz popularyzować lokalną kulturę. Jego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z priorytetów, w których uwzględniono ich cel oraz pulę dofinansowania. Priorytety programu „Dziedzictwo kulturowe”:

1. Ochrona zabytków – celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
2. Wspieranie działań muzealnych - celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.
3. Kultura ludowa i tradycyjna - celem priorytetu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą - celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.
5. Ochrona zabytków archeologicznych - celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
6. Miejsca Pamięci Narodowej - celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu

Dotacja realizowana jest ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Jest to dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego – Departament Kultury

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego ogłasza zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się na obszarze województwa wielkopolskiego na dany rok. Wnioski składa się do 1 marca. Dotacje udzielane są na prace konserwatorskie lub roboty budowlane podejmowane w roku złożenia wniosku. Samorząd Województwa Wielkopolskiego w 2016 r. przeznaczył na dotacje i prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach 902 000 złotych.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354), przeznacza się m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej. Przewiduje się wykonanie tylko podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże), ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Wielkopolskiego

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 będzie jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego.

RPO składa się z 9 Osi Priorytetowych. W ramach osi **4. Środowisko** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet **4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego**. W jego ramach określono: działania i poddziałania, cel tematyczny i priorytet inwestycyjny, cel szczegółowy działania, listę wskaźników rezultatu bezpośredniego, listę wskaźników produktu, typy projektów, typy beneficjentów, grupę docelową, instytucje pośredniczące, kategorię produktu, mechanizmy powiązania interwencji z innymi działaniami, instrumenty terytorialne, tryby wyboru projektów, podmioty odpowiedzialne za nabór i ocenę wniosków oraz przyjmowanie projektów, limity i ograniczenia w realizacji projektów, warunki i planowany zakres stosowania, warunki uwzględniania dochodu w projekcie, warunki stosowania uproszczonych form rozliczania wydatków i planowany zakres systemu zaliczek, pomoc publiczną i pomoc *de minimis*, wkład ze środków unijnych na działanie (51 000 000,00 euro), maksymalny procentowy poziom dofinansowania UE, maksymalny procentowy poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu oraz minimalną i maksymalną wartość projektu.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Program ten jest kontynuacją głównych kierunków inwestycyjnych zawartych w poprzedniej perspektywie 2007 – 2013.

W ramach programu ma funkcjonować 10 osi priorytetowych, w tym oś 8, pod nazwą ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Przewidziana dotacja na cele kultury ma wynieść 467,3 mln euro.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Dotacje mogą być udzielone m. in. na ograniczenie niskiej emisji: w strefach i aglomeracjach dla których opracowano programy ochrony powietrza, na terenach zwartej zabudowy, w obiektach zabytkowych i na terenach chronionych. Innym priorytetem w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest przyrodnicza rewaloryzacja zabytkowych parków.

Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą z dnia 19 grudnia 2008 r. o PPP (Dz. U. z 2015, poz. 696) jest przedsiębiorca lub przedsiębiorca zagraniczny.

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) *naukowego badania i dokumentowania zabytku.*
- 2) *prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.*
- 3) *zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.*
- 4) *korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.*
- 5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) *uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.*

- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia.
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany.
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Cele określone w GPOnZ dla Gminy Wągrowiec będą osiągnane poprzez:
wspólne działania władz Gminy z Ministerstwem Kultury, Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego, Starostwem Powiatowym, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów; inicjatywy własne władz Gminy Wągrowiec;
stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.);
funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
inne działania aktywizujące.

XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne:

Stan prawny na czerwiec 2016 r.

Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu ustawach. Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm.),
Ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446),
Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016, poz. 446 z późn. zm.),
Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016, poz. 778 ze zm.),
Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290),
Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016, poz. 672),
Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651 ze zm.),
Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774.),
Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406),
Ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 239 ze zm.),
Ustawę z 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987),
Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642),
Ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446),
Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777).
Ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o PPP (Dz. U. z 2015, poz. 696)
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).

Literatura i wybrane dokumenty programowe:

Strategia Rozwoju Kraju 2020,
Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2014–2017.
Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020,
Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”,
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie,
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku
Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 ,
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego,
Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013 – 2016,

Strategia Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego 2001-2020,
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Wągrowiec – projekt,
Strategia Rozwoju Gminy Wągrowiec na lata 2003 – 2015,
Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Wągrowiec,
Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Wągrowiec,
Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Wągrowiec na lata 2015 – 2022,
Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 - 2015,
Karty ewidencyjne gminnej ewidencji zabytków – Gmina Wągrowiec,
Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, NID 2009,
Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, Poradnik prawny Konserwatora Zabytków, Kurier Konserwatorski,
Wytyczne opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego, Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, Warszawa 2011 r.,
Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS, Politechnika Lubelska, Warszawa – Lublin 2009 r.,
Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.,
Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.,
Zabytki Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Szlaki wodne, turystyka wodna Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Ścieżki rowerowe i konne Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Ulotka historyczna Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Szlak Cysterski Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Dwory i Pałace Gminy Wągrowiec – broszura informacyjna,
Tradycyjne Pałuckie Potrawy, Stowarzyszenie Przyjaciół Jeziora Kaliszańskiego – broszura informacyjna,
Gmina Wągrowiec – broszura informacyjna,
Tarnowo Pałuckie, Kościół p.w. św. Mikołaja, A. Wyrwa, Zakład Poligraficzno – Wydawniczy „M-Druk”, Poznań 1995 r.,
Studia i materiały do dziejów Pałuk, tom V, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 2003 r.,
Powiat Wągrowiecki – broszury informacyjne,
Gmina Wągrowiec – informator,
7 ryb – informator turystyczny, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania, Wydawnictwo BiK, Wągrowiec – Piła, 2012 r.,
Miasta w Powiecie Wągrowieckim, G. Patro, Agencja Reklamowa J&T BELFER, Wągrowiec 2004 r.,
Gmina Wągrowiec, G. Patro, Książka wydana nakładem Urzędu Gminy Wągrowiec, Wągrowiec, 2000 r.,
Wielkopolskie kościoły drewniane, R. Brykowski.

Dostępne strony internetowe:

www.sejm.gov.pl	www.natura2000.gdos.gov.pl
www.geoportal.gov.pl	www.gok.wagrowiec.pl
www.geoserwis.gdos.gov.pl/mapy	www.wikimapia.org
www.mir.gov.pl	www.mkidn.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl	www.poznan.wuoz.gov.pl
www.partnerstwopublicznoprywatne.info	www.nid.pl
www.kongreskultury.pl	www.odleglosci.info
www.opatowka.pl	www.gminawagrowiec.pl
www.polskiezabytki.pl	www.bip.wagrowiec.pl
www.cybermoon.pl	www.isap.sejm.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl	www.emgsp.pgi.gov.pl
www.obszary.natura2000.org.pl	www.gok.wagrowiec.pl
www.ruinyizamki.pl	www.zamki.rotmanka.com
www.nac.gov.pl	www.bazy.ngo.pl
www.planyzagospodarowania.pl	www.atlaswsi.pl
www.wagrowiec.eu	www.zamki.pl
www.polskiezabytki.pl	www.gloswagrowiecki.pl
www.stat.gov.pl	www.archeowiesci.pl
www.gov.genealogy.net	www.sztetl.org.pl

Materiały w posiadaniu Urzędu Gminy Wągrowiec:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Wągrowiec – projekt,
 Strategia Rozwoju Gminy Wągrowiec na lata 2003 – 2015,
 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Wągrowiec,
 Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Wągrowiec,
 Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Wągrowiec na lata 2015 – 2022,
 Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec na lata 2012 - 2015,
 Karty ewidencyjne gminnej ewidencji zabytków – Gmina Wągrowiec.

SPIS RYCIN

<i>Ryc. 1. Położenie Gminy Wągrowiec w układzie gmin sąsiednich.....</i>	<i>6</i>
<i>Ryc. 2. Położenie Gminy Wągrowiec na tle Polski.....</i>	<i>6</i>
<i>Ryc. 3. Zabytkowy układ ruralistyczny Łekna.....</i>	<i>23</i>
<i>Ryc. 4. Miejscowości w Gminie Wągrowiec.....</i>	<i>24</i>
<i>Ryc. 5. Kobylec w 1940 r.....</i>	<i>25</i>
<i>Ryc. 6. Łekno w 1940 r.....</i>	<i>27</i>
<i>Ryc. 7. Żelice w 1944 r.....</i>	<i>28</i>
<i>Ryc. 8. Wiatrowo w 1944 r.....</i>	<i>30</i>
<i>Ryc. 9. Grylewo w 1940 r.....</i>	<i>31</i>
<i>Ryc. 10. Łaziska w 1936 r.....</i>	<i>32</i>
<i>Ryc. 11. Potulice w 1944 r.....</i>	<i>33</i>

Ryc. 12. Rąbczyn w 1936 r.....	34
Ryc. 13. Herb Gminy Wągrowiec.....	35
Ryc. 14. Flaga Gminy Wągrowiec.....	35

SPIS TABEL

Tabela 1. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Wągrowiec.....	41
Tabela 2. Proponowane cmentarze do ujęcia w GEZ z terenu Gminy Wągrowiec	42
Tabela 3. Zabytkowe pałace i dwory z terenu Gminy Wągrowiec.....	43
Tabela 4. Zabytkowe parki z terenu Gminy Wągrowiec	44
Tabela 5. Rozróżnienie obecnych funkcji obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków wraz z ich ilością z terenu Gminy Wągrowiec.....	45
Tabela 6. Pozostałe zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością gminy z terenu Gminy Wągrowiec.....	46
Tabela 7. Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Wągrowiec wpisane do rejestru zabytków	48
Tabela 8. Liczba stanowisk archeologicznych zaewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytku	48
Tabela 9. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Wągrowiec	54
Tabela 10. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Wągrowiec.....	60
Tabela 11. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania rejestrowych obiektów będących we własności Gminy Wągrowiec.....	62

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Struktura własności obiektów ujętych w GEZ z terenu Gminy Wągrowiec	47
---	----

SPIS FOTOGRAFII

Fot. 1. Pałucka chata	39
Fot. 2. Pałucki strój ludowy.....	39
Fot. 3. Wystawa archeologiczna	39
Fot. 4. Dom w Brzeźnie Starym z końca. XIX w.	41
Fot. 5. Cmentarz w Czekanowie	42
Fot. 6. Pałac w Łęgowie.....	44
Fot. 7. Park w Żelicach.....	45
Fot. 8. Rekonstrukcja grodziska w Łeknie.....	48
Fot. 9. Wiatrak holender w Bracholinie.....	51
Fot. 10. Ruiny zamku w Danaborzu.....	51
Fot. 11. Grobowiec oraz kolumna w Łaziskach.....	52
Fot. 12. Kościół w Łeknie.....	52

Green Key**Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec**

<i>Fot. 13. Kościół w Potulicach</i>	<i>53</i>
<i>Fot. 14. Kościół w Tarnowie Pałuckim.....</i>	<i>53</i>
<i>Fot. 15. Pałac w Wiatrowie</i>	<i>54</i>

XIII. ANEKSY**Załącznik nr 1****Zabytki architektoniczne, dla których założono karty gminnej ewidencji zabytków**

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart adresowych GEZ Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
1	Bartodzieje	cmentarz ewangelicki	XIX w.		
2	Bartodzieje	szkoła, ob. dom w zespole szkoły	1 ćw. XX w.	Os. kpt. M. Bartscha 1	
3	Bartodzieje	budynek gospodarczy w zespole szkolnym	1910-1920 r.	Os. kpt. M. Bartscha 1	
4	Bracholin	dom	1915 r.		
5	Bracholin	wiatrak holender	1910 r.	1	Nr A-1014 z dnia 11.03.1970 r.
6	Brzeźno Stare	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
7	Brzeźno Stare	szkoła, ob. dom	pocz. XX w.	20	
8	Brzeźno Stare	dom	k. XIX w.	2	
9	Brzeźno Stare	dom	pocz. XX w.	21	
10	Brzeźno Stare	dom	k. XIX w.	28	
11	Brzeźno Stare	dom	pocz. XX w.	38	
12	Bukowiec	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	Dębina Orła dz. 9059/1	
13	Bukowiec	szkoła, ob. dom	2 poł. XIX w.	11	
14	Czekanowo	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		Nr 184/Wlcp/A z dnia 16.08.2004 r.
15	Czekanowo	szkoła, ob. dom	1910 r.	19	
16	Czekanowo	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	3 ćw. XIX w.	16	Nr A-440 z dnia 19.07.1983 r.
17	Czekanowo	stajnia w zespole dworsko – folwarcznym	pocz. XX w.	16	
18	Czekanowo	dom	1910 r.	1	
19	Danabórz	ruiny zamku	XIV – XV w.		Nr 1216/30/A z dnia 15.05.1930 r.
20	Danabórz	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	1 poł. XIX w.	1	Nr A-352 z dnia 29.10.1968 r.
21	Danabórz	spichlerz w zespole dworsko – folwarcznym	1931 r.	1	
22	Grylewo	kościół par. p.w. św. Katarzyny	1861–1864 r.		Nr 815/Wlcp/A z dnia 03.05.1969 r.
23	Grylewo	plebania w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	poł. XIX w.	22	Nr 815/Wlcp/A z dnia 03.05.1969 r.
24	Grylewo	kaplica w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	XIX / XX w.		
25	Grylewo	cmentarz przykościelny w zespole kościół p.w. św. Katarzyny	pocz. XIX w.		Nr 815/Wlcp/A z dnia 09.10.1997 r.
26	Grylewo	ogrodzenie z bramą w zespole kościół p.w. św. Katarzyny	2 poł. XIX w.		Nr 815/Wlcp/A z dnia 03.05.1969 r.
27	Grylewo	cmentarz parafialny	poł. XIX w.		

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
28	Grylewo	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	k. XVIII w.		Nr A-119 z dnia 01.06.1968 r.
29	Grylewo	budynek gospodarczy w zespole dworsko – folwarcznym	2 poł. XIX w.		
30	Grylewo	spichlerz w zespole dworsko – folwarcznym	XIX / XX w.		
31	Grylewo	gorzelnia w zespole dworsko – folwarcznym	XIX / XX w.		
32	Grylewo	stajnia w zespole dworsko – folwarcznym	XIX / XX w.		
33	Grylewo	park krajobrazowy w zespole dworsko – folwarcznym	poł. XIX w.		Nr A-119 z dnia 01.06.1968 r.
34	Grylewo	dworzec kolejowy	ok. 1908 r.		
35	Grylewo	dom	pocz. XX w.	2	
36	Grylewo	dom w zagrodzie	pocz. XX w.	13	
37	Grylewo	budynek gospodarczy w zagrodzie	pocz. XX w.	13	
38	Kaliszanki	dom	pocz. XX w.	40	
39	Kaliszanki	dom	ok. 1900 r.	49	
40	Kaliszany	szkoła, ob. dom	1906 r.	34	
41	Kaliszany	dom	ok. 1900 r.	14	
42	Kaliszany	dom	1930 r.	22	
43	Kaliszany	park dworski	2 poł. XIX w.		Nr A-535 z dnia 14.02.1986 r.
44	Kamienica	kościół par. p.w. św. Andrzeja Boboli	1938–1939 r.		
45	Kamienica	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
46	Kamienica	szkoła, ob. dom	ok. 1910 r.	19	
47	Kamienica	dom	k. XIX w.	3	
48	Kamienica	dom	I. 20 XX w.	6	
49	Kobylec	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
50	Kobylec	dworzec kolejowy	ok. 1908 r.	ul. Rogatki 1	
51	Kobylec	dom	pocz. XX w.	ul. Rolnicza 21	
52	Kobylec	dom	pocz. XX w.	ul. Rolnicza 33	
53	Kobylec	dom	ok. 1910r.	ul. Wagrowiecka 23	
54	Kobylec	spichlerz	ok. 1940 r.	ul. Wagrowiecka 3	
55	Kopaszyn	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
56	Kopaszyn	szkoła, ob. dom w zespole szkoły	pocz. XX w.	21	
57	Kopaszyn	budynek gospodarczy w zespole szkoły	pocz. XX w.	21	
58	Kopaszyn	dom	1918 r.	5	
59	Kopaszyn	dom	pocz. XX w.	15	
60	Kopaszyn	dom	I. 20/30 XXw.	16	
61	Kopaszyn	dom	k. XIX w.	22	
62	Kopaszyn	dom	k. XIX w.	24	
63	Kopaszyn	dom	2 poł. XIX w.	25	
64	Kopaszyn	dom	k. XIX w.	32	
65	Ludwikowo	budynek mieszkalno – gospodarczy	1900–1910 r.	3	
66	Ludwikowo	dom	1910 r.	9	
67	Łaziska	kapliczka	pocz. XX w.		

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
68	Łaziska	grobowiec Franciszka Łakińskiego	1845 r.		Nr A-438 z dnia 27.06.1983 r.
69	Łaziska	kolumna	k. XVIII w.		Nr A-438 z dnia 27.06.1983 r.
70	Łaziska	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	3 ćw. XIX w.	11	Nr A-324 z dnia 31.02.1978 r.
71	Łaziska	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	1891 r.	11	Nr A-324 z dnia 31.02.1978 r.
72	Łaziska	spichlerz w zespole dworsko - folwarcznym	1880 r.	11	
73	Łaziska	dwojak w zespole dworsko - folwarcznym	XIX / XX w.	11	
74	Łaziska	dom	pocz. XX w.	17	
75	Łaziska	dom	1898 r.	55	
76	Łekno	układ urbanistyczny	1584 r.		Nr 587 z dnia 27.09.1988 r.
77	Łekno	kościół par. p.w. św. Piotra i Pawła	ok. poł. XVI w.	ul. Poprzeczna	Nr AK-I-11a/253 z dnia 10.03.1933 r.
78	Łekno	plebania w zespole kościoła p.w. św. Piotra i Pawła	I. 30 XX w.	ul. Poprzeczna	
79	Łekno	wikarówka w zespole kościoła p.w. św. Piotra i Pawła	k. XIX w.	ul. Szkolna	
80	Łekno	ogrodzenie w zespole kościoła p.w. św. Piotra i Pawła	2 poł. XIX w.	ul. Poprzeczna	
81	Łekno	cmentarz przykościelny w zespole kościół p.w. św. Piotra i Pawła	pocz. XVI w.	ul. Poprzeczna	Nr 63/Wlkp/A z dnia 04.07.2001 r.
82	Łekno	kościół ewang. p.w. Podniesienia Krzyża	k. XIX w.	ul. Poczтовая 3	Nr 63/Wlkp/A z dnia 04.07.2001 r.
83	Łekno	kapliczka św. Antoniego	pocz. XX w.	ul. Powstańców Wlkp.	
84	Łekno	cmentarz parafialny	2 poł. XIX w.		
85	Łekno	brama z ogrodzeniem w zespole cmentarza parafialnego	XIX / XX w.		
86	Łekno	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
87	Łekno	cmentarz choleryczny	ok. poł. XIX w.		
88	Łekno	dwór w zespole dworskim	poł. XIX w.	ul. Łąkowa 2	Nr A-722 z dnia 09.09.1991 r.
89	Łekno	park krajobrazowy w zespole dworskim	pocz. XIX w.	ul. Łąkowa 2	
90	Łekno	szkoła, ob. dom	ok. 1900 r.	ul. Szkolna 5	
91	Łekno	szkoła	1920 r.	ul. Poczтовая 7	
92	Łekno	mleczarnia, ob. dom	1915 r.	ul. Pałucka 5	
93	Łekno	poczta, ob. dom	k. XIX w.	ul. Poczтовая 11	
94	Łekno	zajazd, ob. dom	ok. 1910 r.	ul. Pałucka 3	
95	Łekno	dom	XIX / XX w.	ul. Pałucka 4	
96	Łekno	dom	ok. 1915 r.	ul. Pałucka 17/19	

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
97	Łekno	dom	poł. XIX w.	ul. Poprzeczna 4	
98	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 2	
99	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 5	
100	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 6	
101	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 11	
102	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 12	
103	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 13	
104	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 14	
105	Łekno	dom	ok. 1900 r.	ul. Powstańców Wlkp. 16	
106	Łęgowo	pałac w zespole pałacowo - parkowym	2 poł. XIX w.	24	Nr A-442 z dnia 21.07.1983 r.
107	Łęgowo	park krajobrazowy w zespole pałacowo - parkowym	2 poł. XIX w.	24	Nr A-505 z dnia 15.12.1984 r.
108	Łęgowo	kuźnia, ob. budynek mieszkalno - usługowy	k. XIX w.	8	
109	Łęgowo	dom	k. XIX w.	17	
110	Łęgowo	dom	pocz. XX w.	40	
111	Łęgowo	dom	k. XIX w.	42	
112	Łęgowo	dom	pocz. XX w.	45	
113	Łęgowo	dom	k. XIX w.	47	
114	Łukowo	pałac w zespole pałacowo - parkowym	ok. 1880 r.		Nr A-295/1727 z dnia 23.04.1975 r.
115	Łukowo	park krajobrazowy w zespole pałacowo - parkowym	k. XIX w.		Nr A-295/1727 z dnia 23.04.1975 r.
116	Łukowo	szkoła, ob. dom	ok. 1900 r.	1	
117	Mikołajewo	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.		
118	Nowa Wieś	leśniczówka, ob. dom	pocz. XX w.	1	
119	Nowa Wieś	dom	pocz. XX w.	3	
120	Nowa Wieś	dom	pocz. XX w.	4	
121	Nowa Wieś	dom	pocz. XX w.	5	
122	Nowa Wieś	dom	pocz. XX w.	12	
123	Nowe	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
124	Nowe	dwór w zespole dworsko – folwarcznym	k. XVIII w.	14	Nr A-439 z dnia 19.07.1983 r.
125	Nowe	budynek gospodarczy w zespole dworsko - folwarcznym	XIX / XX w.	14	
126	Nowe	dom	pocz. XX w.	5	
127	Ochodza	park dworski	k. XIX w.		Nr A-508 z dnia 17.12.1984 r.
128	Ochodza	dom	pocz. XX w.	30	
129	Ochodza	dom	pocz. XX w.	43	
130	Ochodza	dom	k. XIX w.	44	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
131	Ochodza	dom	ok. 1920 r.	45	
132	Ochodza	dom	pocz. XX w.	46	
133	Ochodza	dom	pocz. XX w.	47	
134	Ochodza	dom	pocz. XX w.	49	
135	Ochodza	dom	pocz. XX w.	53	
136	Ochodza	dom	pocz. XX w.	51	
137	Oporzyn	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
138	Oporzyn	szkoła, ob. świetlica	k. XIX w.	16	
139	Oporzyn	dom	ok. 1910 r.	17	
140	Oporzyn	dom	k. XIX w.	23	
141	Pawłowo Żońskie	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
142	Pawłowo Żońskie	dwór w zespole dworsko – parkowym	ok. 1915 r.	18	
143	Pawłowo Żońskie	park krajobrazowy w zespole dworsko - parkowym	pocz. XX w.	18	
144	Pawłowo Żońskie	dom	k. XIX w.	15	
145	Pawłowo Żońskie	dom	ok. 1915 r.	19	
146	Pawłowo Żońskie	dom	k. XIX w.	48	
147	Pawłowo Żońskie	kuźnia, ob. budynek gospodarczy	1920 r.	51	
148	Pokrzywnica	dom	I. 30 XX w.	5	
149	Potulice	kościół par. p.w. św. Katarzyny	1728 r., 1856 r. (kaplica)		Nr AK-I-11a/190 z dnia 22.12.1932 r.
150	Potulice	plebania w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	1830 r.	2	Nr A-282 z dnia 11.09.1974 r.
151	Potulice	grobowiec Biegańskich w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	1846 r.		
152	Potulice	grobowiec Niezychowskich w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	poł. XIX w.		
153	Potulice	grobowiec Teodory Wilczyńskiej w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	1823 r.		
154	Potulice	grobowiec NN w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	2 poł. XIX w.		
155	Potulice	kapliczka przy plebanii w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	1896 r.		
156	Potulice	brama w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	2 poł. XIX w.		
157	Potulice	ogrodzenie w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	2 poł. XIX w.		
158	Potulice	cmentarz przykościelny w zespole kościoła p.w. św. Katarzyny	XV w.		
159	Potulice	cmentarz parafialny	2 poł. XIX w.		
160	Potulice	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
161	Potulice	kapliczka	2 poł. XIX w.		
162	Potulice	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XIX w., 2 poł. XIX w.	17	Nr kl.IV-733/92/56 z dnia 01.08.1956 r.

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
163	Potulice	oficina w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XIX w.	15	Nr kl.IV-733/92/56 z dnia 01.08.1956 r.
164	Potulice	świątynia grecka w zespole dworsko - folwarcznym	2 poł. XIX w.		Nr A-327 z dnia 21.10.1968 r.
165	Potulice	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XIX w .		Nr kl.IV-733/92/56 z dnia 01.08.1956 r.
166	Potulice	gorzelnia, ob. budynek administracyjny w zespole dworsko - folwarcznym	pocz. XX w.	16	Nr A-328 z dnia 21.10.1968 r.
167	Potulice	stajnia w zespole dworsko - folwarcznym	XIX / XX w.		
168	Potulice	stajnia, ob. garaże w zespole dworsko - folwarcznym	4 ćw. XIX w.		
169	Potulice	dom	k. XIX w.	7	
170	Potulice	dom	1912 r.	8	
171	Potulice	dom	k. XIX w.	13	
172	Potulice	dom	ok. poł. XIX w.	19	
173	Potulice	dom	k. XIX w.	20	
174	Przysieczyn	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
175	Przysieczyn	szkoła, ob. dom w zespole szkolnym ob. zagrodzie	k. XIX w.	32	
176	Przysieczyn	budynek gospodarczy w zespole szkolnym ob. zagrodzie	k. XIX w.	32	
177	Przysieczyn	dworzec kolejowy	ok. 1905 r.		
178	Przysieczyn	dom	1910 r.	4	
179	Przysieczyn	dom	pocz. XX w.	40	
180	Przysieka	kapliczka	pocz. XX w.		
181	Przysieka	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	1 poł. XIX w.	8	Nr 1095 z dnia 29.04.1970 r.
182	Przysieka	oficina w zespole dworsko - folwarcznym	1 poł. XIX w.	1	Nr 582 z dnia 02.08.1956 r.
183	Przysieka	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.		Nr A-470 z dnia 18.10.1983 r.
184	Przysieka	budynek gospodarczy w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.		
185	Przysieka	stodoła w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.		
186	Przysieka	dom	ok. 1915 r.	6	
187	Rąbczyn	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
188	Rąbczyn	dzwonnica	ok. 1910 r.		
189	Rąbczyn	kapliczka	XIX / XX w.		
190	Rąbczyn	dwór, ob. szkoła	2 poł. XIX w.	61	
191	Rąbczyn	dom	1913 r.	19	
192	Rąbczyn	dom w zagrodzie	ok. 1910 r.	68	
193	Rąbczyn	budynek gospodarczy w zagrodzie	pocz. XX w.	68	
194	Rąbczyn	gorzelnia	pocz. XX w.	55	
195	Redgoszcz	pałac w zespole pałacowo - folwarcznym	1886 r.	18	Nr 1440/A z dnia 12.04.1973 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
196	Redgoszcz	brama wjazdowa w zespole pałacowo - folwarcznym	k. XIX w.		
197	Redgoszcz	park krajobrazowy w zespole pałacowo - folwarcznym	2 poł. XIX w.		Nr 179/A z dnia 20.07.1968 r. oraz Nr 1725/A z dnia 23.04.1975 r.
198	Redgoszcz	wieża ciśnień w zespole pałacowo - folwarcznym	k. XIX w.		
199	Redgoszcz	stajnia w zespole pałacowo - folwarcznym	k. XIX w.		
200	Rgielsko	dom rządcy w zespole folwarcznym	XIX / XX w.	25	
201	Rgielsko	budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole folwarcznym	XIX / XX w.		
202	Rgielsko	spichlerz w zespole folwarcznym	XIX / XX w.		
203	Rgielsko	stodoła w zespole folwarcznym	XIX / XX w.		
204	Rgielsko	gorzelnia w zespole folwarcznym	XIX / XX w.		
205	Rgielsko	kapliczka w zespole folwarcznym	pocz. XX w.		
206	Rgielsko	park krajobrazowy w zespole folwarcznym	k. XIX w.		Nr A-506 z dnia 28.12.1984 r.
207	Rgielsko	dom	1899 r.	7	
208	Rgielsko	dom	1903 r.	9	
209	Rgielsko	dom	pocz. XX w.	31	
210	Rgielsko	dom	pocz. XX w.	32	
211	Rudnicze	kapliczka	pocz. XX w.		
212	Rudnicze	szkoła	ok. 1910 r.		
213	Rudniczyn	dom w zagrodzie	I. 20 XX w.	5	
214	Rudniczyn	budynek inwentarski w zagrodzie	I. 20 XX w.	5	
215	Rudniczyn	budynek gospodarczy w zagrodzie	1922 r.	5	
216	Runowo	dom	1912 r.	7	
217	Runowo	cmentarz ewangelicki	4 ćw. XIX w.		
218	Runowo	szkoła, ob. dom w zespole szkolnym ob. zagrodzie	I. 20 XX w.	3	
219	Runowo	budynek gospodarczy w zespole szkolnym ob. zagrodzie	pocz. XX w.	3	
220	Runowo	dworzec kolejowy, ob. dom	ok. 1890 r.	7	
221	Runowo	dom	ok. 1905 r.	7	
222	Runowo	dom	pocz. XX w.	19a	
223	Runowo	dom	ok. 1910 r.	29	
224	Runowskie	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
225	Runowskie	dom	pocz. XX w.	5	
226	Runowskie	dom	pocz. XX w.	7	
227	Sarbka	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
228	Siedleczko	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
229	Siedleczko	dwór, ob. dom	1 poł. XIX w.	3	
230	Siedleczko	dom	ok. 1910 r.	15	
231	Sienno	szkoła	1903 r.	27	
232	Sienno	dom, ob. szkoła	1927 r.	29	
233	Sienno	dom	k. XIX w.	37	
234	Sienno	dom w zespole młyna	1926 r.	30	
235	Sienno	młyn w zespole młyna	I. 20 XX w.	30	
236	Sieńsko	cmentarz ewangelicki	4 ćw. XIX w.		

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
237	Tarnowo Pałuckie	kościół p.w. św. Mikołaja	1639 r.		Nr AK-I-11a/259 z dnia 14.03.1933 r.
238	Tarnowo Pałuckie	ogrodzenie w zespole kościoła p.w. św. Mikołaja	pocz. XX w.		
239	Tarnowo Pałuckie	cmentarz przykościelny w zespole kościół p.w. św. Mikołaja	XV w.		
240	Tarnowo Pałuckie	cmentarz parafialny	poł. XIX w.		
241	Tarnowo Pałuckie	kapliczka	1 ćw. XX w.		
242	Tarnowo Pałuckie	dwór	XVIII / XIX w.	2	Nr A-441 z dnia 21.07.1983 r.
243	Tarnowo Pałuckie	szkoła, ob. dom	ok. 1910 r.	1	
244	Tarnowo Pałuckie	dom	I. 30 XX w.	15	
245	Tarnowo Pałuckie	budynek mieszkalny w zagrodzie	I. 30 XX w.	16	
246	Tarnowo Pałuckie	budynek gospodarczy w zagrodzie	pocz. XX w.	16	
247	Toniszewo	dwór	poł. XIX w.	28	
248	Werkowo	cmentarz ewangelicki	XIX w.		
249	Werkowo	pałac w zespole pałacowym	k. XIX w.	54	Nr A-443 z dnia 21.07.1983 r.
250	Werkowo	budynek gospodarczy w zespole pałacowym	2 poł. XIX w.	54	
251	Werkowo	brama w zespole pałacowym	k. XIX w.	54	
252	Werkowo	dom	I. 20 XX w.	22	
253	Werkowo	dom	k. XIX w.	47	
254	Werkowo	spichlerz, ob. dom	k. XIX w.	56	
255	Werkowo	remiza strażacka	XIX / XX w.		
256	Wiatrowiec	cmentarz ewangelicki	ok. 1770 r.		
257	Wiatrowiec	dom	pocz. XX w.	3	
258	Wiatrowiec	dom w zagrodzie	k. XIX w.	7	
259	Wiatrowiec	budynek gospodarczy w zagrodzie	2 poł. XIX w.	7	
260	Wiatrowo	cmentarz rodowy Moszczeńskich	1919 r.		
261	Wiatrowo	pałac w zespole pałacowym	2 poł. XVIII w., 1856 r.		Nr A-1102 z dnia 06.05.1970 r.
262	Wiatrowo	oficyna w zespole pałacowym	2 poł. XIX w.		
263	Wiatrowo	park krajobrazowy w zespole pałacowym	pocz. XX w.		Nr A-1102 z dnia 06.05.1970 r.
264	Wiatrowo	szkoła	pocz. XX w.	1	
265	Wiatrowo	dom	pocz. XX w.	2	
266	Wiatrowo	dom	pocz. XX w.	4	
267	Wiatrowo	budynek inwentarski w zagrodzie	pocz. XX w.	15a	
268	Wiatrowo	obora w zagrodzie	pocz. XX w.	15a	
269	Wiatrowo	dom	I. 20 XX w.	27	
270	Wiśniewo	kapliczka	pocz. XX w.		
271	Wiśniewo	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	XIX / XX w., przebud. 1939 r.	2	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
272	Wiśniewo	park w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.		Nr A-507 z dnia 17.12.1984 r.
273	Wiśniewo	spichlerz w zespole dworsko - folwarcznym	I. 30 XX w.		
274	Wiśniewo	stajnia, obora w zespole dworsko - folwarcznym	1930 r.		
275	Żelice	dwór w zespole dworsko - folwarcznym	1884 r.		Nr A-436 z dnia 23.04.1983 r.
276	Żelice	mostek w zespole dworsko - folwarcznym	k. XIX w.		
277	Żelice	park krajobrazowy w zespole dworsko - folwarcznym	2 poł. XIX w.		Nr A-534 z dnia 14.02.1986 r.
278	Żelice	gorzelnia w zespole dworsko - folwarcznym	1906 r.		
279	Żelice	spichlerz w zespole dworsko - folwarcznym	1884 r.		
280	Żelice	dom	ok. 1900 r.	9	
281	Żelice	dom	k. XIX w.	14	

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Załącznik nr 2

Zabytki nieruchomości wskazane przez WWKZ do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
1	Białe Brody	dom	pocz. XX w.	38	
2	Brzeźno Nowe	szkoła	ok. 1915 r.		
3	Brzeźno Nowe	budynek gospodarczy w zespole szkoły	ok. 1915 r.		
4	Brzeźno Nowe	budynek gospodarczy w zespole szkoły	ok. 1915 r.		
5	Brzeźno Nowe	dom	k. XIX w.	28	
6	Brzeźno Nowe	browar	k. XIX w.		
7	Brzeźno	zajazd, ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.		
8	Grylewo	dom	I. 20. XX w.	23	
9	Grylewo	zespół folwarczny	XIX w.		
10	Kaliszany	dom	k. XIX w.	18	
11	Kamienica	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
12	Kamienica	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
13	Kobylec	zagroda nr 99: dom	ok. 1940 r.	99	
14	Kobylec	zagroda nr 99: stodoła	ok. 1940 r.	99	
15	Kobylec	zagroda nr 99: budynek inwentarski	ok. 1940 r.	99	
16	Kobylec	dom	ok. 1910 r.	9	
17	Kobylec	dom	pocz. XX w.	93	
18	Kopaszyn	zagroda nr 5: obora	k. XIX w.	5	
19	Kopaszyn	zagroda nr 5: stodoła	k. XIX w.	5	
20	Kopaszyn	dom	pocz. XX w.	7	
21	Krosno	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
22	Ludwikowo	dom	1910 r.	10	
23	Łaziska	cmentarz parafialny	pocz. XIX w.		
24	Łaziska	dom	1900 r.	49	
25	Łaziska	dom	1898 r.	50	
26	Łaziska	dom	k. XIX w.	51	
27	Łaziska	dom	k. XIX w.	54	
28	Łaziska	dom	pocz. XX w.	56	
29	Łaziska	zespół folwarczny	XIX w.		
30	Łekno	budynek gospodarczy w zespole dworskim	pocz. XX w.	ul. Łąkowa 2	
31	Łekno	budynek gospodarczy w zespole dworskim	pocz. XX w.	ul. Łąkowa 2	
32	Łekno	budynek gospodarczy w zespole szkolnym	ok. 1900 r.	ul. Szkolna 5	
33	Łekno	zespół domu nr 11: dom	ok. 1905 r.	ul. Pałucka 11	
34	Łekno	zespół domu nr 11: budynek gospodarczy	ok. 1905 r.	ul. Pałucka 11	
35	Łekno	dom	ok. 1915 r.	ul. Pocztowa 4	
36	Łekno	dom	k. XIX w.	ul. Powstańców Wlkp. 4	
37	Łekno	dom	pocz. XX w.	ul. Strażacka 12	
38	Łekno	kuźnia	k. XIX w.	ul. Pałucka 10	
39	Łekno	kuźnia	I. 30. XX w.	ul. Polna 3	
40	Łęgowo	oficyna w zespole dworskim	k. XIX w.		
41	Łęgowo	dom	pocz. XX w.	33	
42	Łęgowo	dom	pocz. XX w.	39	
43	Łęgowo	dom	pocz. XX w.	41	
44	Łęgowo	dom	I. 20. XX w.	43	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Green Key

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
45	Łęgowo	dom	k. XIX w.	53	
46	Łęgowo	zespół folwarczny	XIX w.		
47	Ochodza	dom	pocz. XX w.	17	
48	Ochodza	dom	pocz. XX w.	24	
49	Ochodza	dom	ok. 1910 r.	28	
50	Ochodza	dom	1931 r.	40	
51	Ochodza	dom	I. 20. XX w.	41	
52	Ochodza	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	51	
53	Oporzyn	dom	1926 r.	15	
54	Pawłowo Żońskie	dom	k. XIX w.	21	
55	Pawłowo Żońskie	dom	2 poł. XIX w.	42	
56	Pawłówko	zagroda nr 24: dom	poł. XIX w.	24	
57	Pawłówko	zagroda nr 24: budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	24	
58	Pokrzywnica	dom	1929 r.	4	
59	Potulice	ogrodzenie w zespole dworskim	XIX w.		
60	Potulice	stodoła w zespole folwarcznym	1848 r.		
61	Potulice	dom	ok. 1900 r.	5	
62	Potulice	dom	ok. 1900 r.	6	
63	Potulice	zespół folwarczny	XIX w.		
64	Przysieczyn	stodoła w zagrodzie	pocz. XX w.	40	
65	Przysieczyn	zagroda: dom	pocz. XX w.	26	
66	Przysieczyn	zagroda: stodoła	1 poł. XX w.	26	
67	Przysieczyn	dom	I. 20. XX w.	9	
68	Przysieczyn	dom	pocz. XX w.	23	
69	Przysieczyn	stodoła	pocz. XX w.	36	
70	Przysieka	stajnia w zespole folwarcznym	k. XIX w., przebud. 1938 r.		
71	Przysieka	dom	pocz. XX w.	4	
72	Przysieka	dom	pocz. XX w.	8	
73	Przysieka	zespół folwarczny	XIX w.		
74	Rąbczyn	szkoła, ob. bar „pod kasztanem”	ok. 1910 r.	11	
75	Rąbczyn	dom	pocz. XX w.	18	
76	Rąbczyn	zagroda: dom	1915 r.	35	
77	Rąbczyn	zagroda: obora	pocz. XX w.	35	
78	Rąbczyn	zagroda: dom	ok. 1910 r.	47	
79	Rąbczyn	zagroda: budynek gospodarczy	pocz. XX w.	47	
80	Rąbczyn	dom	pocz. XX w.	34	
81	Rąbczyn	dom	pocz. XX w.	48	
82	Rąbczyn	dom	XIX/XX w.	63	
83	Redgoszcz	czworak w zespole folwarcznym	1887 r.	4	
84	Redgoszcz	czworak w zespole folwarcznym	1887 r.	5	
85	Rgielsko	dom	pocz. XX w.	35/36	
86	Rgielsko	zespół folwarczny	XIX w.		
87	Rudniczyn	dom	2 poł. XIX w.	7	
88	Rudniczyn	dom	pocz. XX w.	9	
89	Runowo	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
90	Runowo	brama cmentarza poewangelickiego przy drodze na Runowskie	2 poł. XIX w.		
91	Runowo	budynek mieszkalny w zespole folwarcznym	ok. 1910 r.		
92	Runowo	czworak w zespole folwarcznym	pocz. XX w.	27	

Green Key

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wągrowiec

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Wpis do rejestru zabytków
93	Runowo	zagroda: dom	k. XIX w.	14	
94	Runowo	zagroda: obora	k. XIX w.	14	
95	Runowo	dom	ok. 1900 r.	1	
96	Runowo	dom	pocz. XX w.	4	
97	Runowo	dom	ok. 1905 r.	9	
98	Runowo	dom	ok. 1910 r.	10	
99	Runowo	dom	k. XIX w.	20	
100	Siedleczeko	szkoła, ob. budynek mieszkalny w zespole szkoły	ok. 1900 r.	27	
101	Siedleczeko	budynek gospodarczy w zespole szkoły	pocz. XX w.	27	
102	Siedleczeko	dom	pocz. XX w.	1	
103	Siedleczeko	dom	ok. 1910 r.	7	
104	Siedleczeko	dom	ok. 1910 r.	17	
105	Siedleczeko	dom	ok. 1905 r.	23	
106	Siedleczeko	dom	1914 r.	24	
107	Siedleczeko	dom	ok. 1910 r.	26	
108	Siedleczeko	dom, ob. szkoła podstawowa	ok. 1910 r.	29	
109	Siedleczeko	dom	ok. 1900 r.	38	
110	Siedleczeko	budynek mieszkalny w zespole młyna	ok. 1905 r.	30	
111	Siedleczeko	młyn w zespole młyna	ok. 1905 r.	30	
112	Siemno	dom	ok. 1900 r.	38	
113	Wągrowiec Durowo	park dworski	pocz. XIX w.		
114	Werkowo	dom	4 ćw. XIX w.	11	
115	Werkowo	dom	k. XIX w.	36	
116	Werkowo	dom	2 poł. XIX w.	41	
117	Werkowo	budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	54	
118	Wiatrowo	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
119	Wiatrowo	cmentarz katolicki	1918 r.		
120	Wiatrowo	stodoła w zagrodzie	pocz. XX w.	4	
121	Wiśniewo	zespół folwarczny	XIX w.		
122	Żelice	magazyn w zespole folwarcznym	XIX/XX w.		
123	Żelice	budynek gospodarczy I w zespole folwarcznym	ok. 1910 r.		
124	Żelice	budynek gospodarczy II, ob. biura w zespole folwarcznym	XIX/XX w.		
125	Żelice	budynek gospodarczy II, ob. częściowo mieszkalny w zespole folwarcznym	XIX/XX w.		
126	Żelice	dom	ok. 1900 r.	15	
127	Żelice	dom	ok. 1905 r.	20	
128	Żelice	dom	pocz. XX w.	21	
129	Żelice	zespół folwarczny	XIX w.		
130	Grylewo	oficyna w zespole dworskim	k. XVIII w.		A-119
131	Grylewo	oficyna w zespole dworskim	k. XVIII w.		A-119
132	Łekno	ruiny klasztoru cysterskiego			AK-I-4/12/51
133	Potulice	chałupa podcieniowa	XVIII/XIX w.		A-178